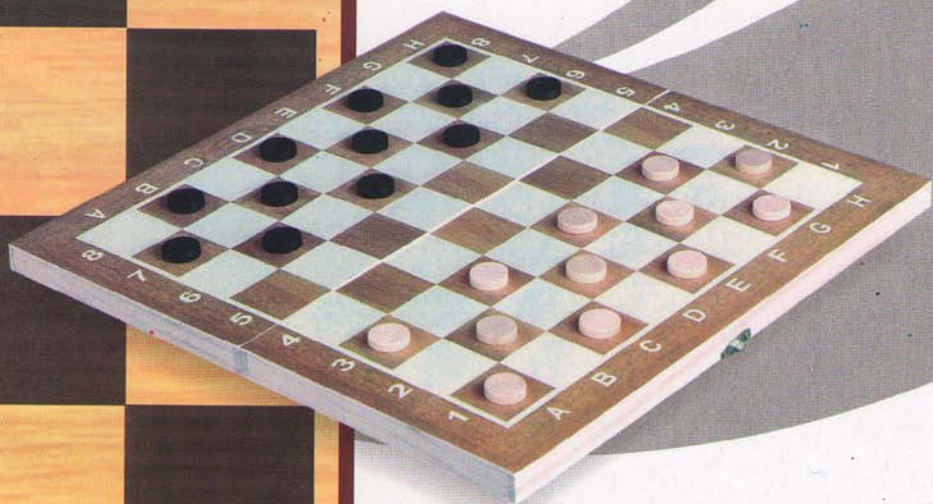

ЦІКАВІ ШАШКИ

ПРОГРАМА
ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
З НАВЧАННЯ ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
ГРИ В ШАШКИ

Валентина Семизорова, Оксана Романюк, Галина Дульська

“ЦІКАВІ ШАШКИ”

Програма та методичні рекомендації
з навчання дітей старшого дошкільного віку
гри в шашки

*Схвалено для використання
в дошкільних навчальних закладах*

Тернопіль
“Мандрівець”
2015

УДК 373.2
ББК 74.102
С 30

*Схвалено для використання в дошкільних навчальних закладах комісією з дошкільної педагогіки та психології Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України
(лист ІТЗО від 05.05.2015 № 14.1/12-Г-261)*

Експерти:

О. Д. Рейпольська – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач лабораторії дошкільного виховання Інституту проблем виховання НАПН України;

М. А. Машовець – кандидат педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка.

Рецензенти:

В. М. Гальченко – кандидат психологічних наук, доцент кафедри теорії та історії дошкільної педагогіки Інституту розвитку дитини Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова;

О. Г. Галашевська – завідувач дошкільного навчального закладу (ясел-садка) комбінованого типу № 30 “Росиночка” Білоцерківської міської ради Київської області.

Семизорова В. В.

С30 “Цікаві шашки”. Програма з навчання дітей старшого дошкільного віку гри в шашки / В. В. Семизорова, О. В. Романюк, Г. П. Дульська. – Тернопіль : Мандрівець, 2015. – 96 с.

ISBN 978-966-634-887-9

Програма та методичні рекомендації з навчання дітей старшого дошкільного віку гри в шашки сприятимуть реалізації завдань освітньої лінії “Гра дитини” Базового компонента дошкільної освіти та чинних програм: “Українське дошкілля” (авт.-упор. Білан О. І.), “Я у світі” (за наук. ред. Кононко О. Л.), “Соняшник” (авт. Калуська Л. В.), програми розвитку дітей старшого дошкільного віку “Впевнений старт” (кер. проекту Жебровський Б. М.).

Для вихователів дошкільних навчальних закладів, методистів, батьків.

УДК 373.2

ББК 74.102

Всі права застережені
All rights reserved
ISBN 978-966-634-887-9

© В. Семизорова, О. Романюк,
Г. Дульська, 2015
© ТОВ “Мандрівець”, 2015

ЗМІСТ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА.....	5
ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ, ЗМІСТ РОБОТИ З НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ГРИ В ШАШКИ.....	10
ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ ЗАСВОЄННЯ ДІТЬМИ ПРОГРАМОВОГО МАТЕРІАЛУ	28
МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ОСНОВ ШАШКОВОЇ ГРИ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ З НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ГРИ В ШАШКИ.....	29
ДОДАТКИ.....	36
Додаток 1. Конспекти занять	36
<i>Заняття 1. “Незнайома країна” .....</i>	<i>36</i>
<i>Заняття 2. “Країна шашок” .....</i>	<i>37</i>
<i>Заняття 3. “Відомі українські шашкісти” .....</i>	<i>39</i>
<i>Заняття 4. “Білі та чорні шашки” .....</i>	<i>41</i>
<i>Заняття 5. “Шашкова азбука” .....</i>	<i>43</i>
<i>Заняття 6. “Правила гри в шашки” .....</i>	<i>44</i>
<i>Заняття 7. “Проспекти, вулиці і провулки Чарівної дошки” .....</i>	<i>46</i>
<i>Заняття 8. “Діагоналі шашкової дошки” .....</i>	<i>48</i>
<i>Заняття 9. “Перетворення шашки” .....</i>	<i>49</i>
<i>Заняття 10. “Допитливі шашкісти” .....</i>	<i>51</i>
<i>Заняття 11. “Кольорові шашки” .....</i>	<i>52</i>
<i>Заняття 12. “Морські пригоди шашок” .....</i>	<i>53</i>
<i>Заняття 13. “Гравці, до бою!” .....</i>	<i>56</i>
Додаток 2. Робота з батьками	58
<i>Значення гри у шашки для розвитку дітей дошкільного віку.....</i>	<i>58</i>
<i>Як навчити дитину грати в шашки.....</i>	<i>59</i>
<i>Ознайомлення дітей із шашковою дошкою.....</i>	<i>61</i>
<i>Анкета для батьків на тему “Шашки в сім’ї” .....</i>	<i>62</i>

<i>Додаток 3. Дидактичні ігри</i>	64
<i>Додаток 4. Пам'ятка “Правила гри”</i>	73
<i>Додаток 5. Дозвілля, турніри</i>	74
Дозвілля “Дорогою шашок”.....	74
Дозвілля “Веселі шашки”.....	75
Турнір “Ми шашкісти-оптимісти”.....	77
Турнір “До перемоги!”.....	78
Турнір “В гостях у дамки”.....	84
<i>Додаток 6. Інформація про відомих шашкістів України</i>	86
<i>Додаток 7. Глумачення основних понять шашкової гри</i>	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	93

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Гра – це величезне світле вікно,
через яке в духовний світ дитини
вливається потік знань, понять, уявлень.

В. Сухомлинський

Дошкільна освіта є самостійною системою, обов'язковим складником освіти в Україні, яка гармонійно поєднує сімейне та суспільне виховання. Найпершим суспільним середовищем для дитини стає дошкільний навчальний заклад, метою якого є забезпечення гармонійного розвитку особистості дитини, її фізичного та психічного здоров'я, виховання ціннісного ставлення до природного й соціального довкілля, до самої себе, формування механізмів соціальної адаптації та творчого втілення в умовах життя у товаристві незнайомих дітей і дорослих.

Дошкільна освіта має гнучко реагувати на сучасні соціокультурні запити, збагачувати знання дитини необхідною якісною інформацією, допомагати їй реалізувати свій природний потенціал, орієнтуватися на національні й загальнолюдські цінності. Базовий компонент дошкільної освіти передбачає засвоєння її змісту як завершеного етапу, розрахованого на весь період дошкільного дитинства, сформованість мінімально достатнього і необхідного рівня освітніх компетенцій дитини перших 6 (7) років життя, що забезпечує її повноцінний психофізичний та особистісний розвиток, психологічну готовність до навчання у школі. Життєво компетентний дошкільник поводить себе самостійно й конструктивно у різних соціальних і життєвих ситуаціях.

Нині в епоху інформаційних технологій особливого значення набуває здатність швидко орієнтуватись у величезному потоці інформації, аналізувати її й робити логічні висновки.

Одним із засобів, що сприяють розвитку інтелектуальних здібностей, є гра у шашки, яка витримала випробування тисячоліттями. Шашки давно слугують людям не лише для розваг, а й для розвитку їхніх розумових здібностей. Ця гра, на перший погляд, здається простою і легкою. Проте ігрова практика свідчить, що кожен хід містить у собі багато таємничого й незвіданого. Шашки вимагають від гравця вміння мислити, винахідливості та кмітливості, сприяють розвиткові

пам'яті та уваги. Гравець має постійно розраховувати варіанти, що виникають, планувати гру й намагатися здійснити її, вміти передбачати та протистояти планам супротивника.

Труднощі розуміння суті гри полягає в тому, що шашки мають єдине за своєю специфікою поєднання елементів гри, мистецтва і наукового пізнання. Для неуважної дитини шашки – неоціненна знахідка, адже вони спонукають її до тривалої та неослабної концентрації уваги. Найчастіше вихованцям, які грають у шашки, притаманні такі властивості, як сприймання, запам'ятовування, мислення, а також уміння творчо осмислити вивчений матеріал та правильно застосувати його на практиці. Увага шашкіста перевіряється в тісному зв'язку з мисленням, і тому можна з цілковитою підставою говорити про переважно інтелектуальний характер мислення шашкіста, яке у практичній грі має яскраво виражений мимовільний характер.

Після занять шашками у дітей підвищується інтерес до навчання, поліпшуються здібності до логічних операцій, що створює сприятливі умови для розвитку інтелекту. Гра в шашки – одна з форм розвитку математичних здібностей дітей старшого дошкільного віку. Навчитися грати нескладно, проте грати майстерно – це досить непросте завдання. Головним завданням педагога є навчити вихованців мислити самостійно та робити правильні висновки у швидкоплинних ситуаціях. На жаль, майже не існує книг, розрахованих на дітей дошкільного віку, які щойно починають свій шлях в опануванні азів гри.

Програма “Цікаві шашки” передбачає ознайомлення з історією розвитку гри в шашки, що містить цікаві факти з організації шашкового руху. Ці відомості потрібні вихованцям не тільки для того, щоб підвищити загальну культуру, а й для розуміння світових досягнень української шашкової школи. Програма складена для дітей старшого дошкільного віку (5–7 років), розроблена з урахуванням вимог Базового компонента дошкільної освіти.

➤ **Мета програми:**

- навчити дітей грати в шашки;
- сприяти цілеспрямованому інтелектуальному розвитку дітей;
- розвивати творчі здібності, логічне мислення, уважність;
- виховувати інтерес до гри.

➤ **Завдання програми:**

- навчити дітей грати в шашки, дотримуючи правил гри;
- формувати вміння планувати власні дії, будувати тактику та стратегію своїх дій;
- тренувати в умінні взаємодіяти з партнером по грі, контролювати ситуацію, спокійно реагувати на свої невдачі й позитивно ставитися до успіхів суперника.

➤ **Освітні завдання:**

Навчальні:

- навчити дітей орієнтуватися на площині;
- навчити простих комбінацій і ходів;
- навчити взаємодії між фігурами у процесі виконання ігрових комбінацій;
- навчити планувати власні дії, будувати тактику і стратегію своїх дій;
- навчити знаходити різні способи виконання ігрових завдань.

Розвивальні:

- розвивати логічне мислення: вміння порівнювати, аналізувати, прораховувати власні дії та дії супротивника;
- розвивати увагу, пам'ять, спостережливість, уяву;
- розвивати дрібну моторику рук;
- розвивати прагнення до самостійності.

Виховні:

- виховувати ставлення до гри в шашки як до серйозного, корисного і потрібного заняття;
- виховувати впевненість у власних силах, самостійність у прийнятті рішень;
- виховувати інтерес до шашкової гри та бажання продовжувати грати в майбутньому;
- формувати вміння спокійно реагувати на свої невдачі й позитивно ставитися до успіхів суперника.

➤ **Основні принципи побудови програми, що визначили її зміст:**

1. Принцип доступності, послідовності, системності викладу програмового матеріалу.

2. Принцип варіативності – у дітей формується вміння здійснювати власний вибір.

3. Принцип індивідуального та диференційованого підходу до дитини – орієнтування на особистість дитини, її вікові й індивідуальні особливості, врахування інтересів дитини, її потреб, можливостей та бажання.

4. Принцип творчості – процес навчання зорієнтований на набуття дітьми власного досвіду творчої діяльності.

5. Принцип відповідності завданням сучасної дошкільної освіти.

➤ **Основні форми та засоби навчання:**

1. Теоретичні заняття.

2. Практична гра.

3. Дидактичні ігри, вправи.

4. Змагання між дітьми, дорослими (педагоги, батьки), дозвілля, турніри.

➤ **Основні методи роботи:**

1. Словесний метод: розповідь, бесіда, пояснення, використання художнього слова, опис техніки ходів, аналіз результатів гри.

2. Наочний метод: використання ілюстрацій із прикладами ходів, демонстрування позицій на дошці, перегляд мультфільмів та відеофільмів.

3. Практичний метод: дидактичні ігри та вправи, проведення занять, змагань, турнірів між дітьми, дорослими, вправлення у техніці ходів та ударів.

Програма розрахована на один рік навчання для дітей старшого дошкільного віку за умови проведення одного заняття на тиждень тривалістю 25–30 хв. Оптимальна кількість дітей на занятті – 8–10 осіб. Виконання освітніх завдань реалізується як під час спеціально організованих гурткових занять, де проводять ознайомлення з новим матеріалом, так і в процесі повсякденної діяльності дошкільників, для закріплення знань та вправлення у навичках гри. Навчальний матеріал розподілено за темами, кожна з яких розрахована орієнтовно на одне гурткове заняття.

Важливе значення для навчання дітей гри в шашки має оптимальний добір **форм та методів роботи**:

- створення ігрових ситуацій для розвитку творчих здібностей дітей;
- використання інтелектуальних розминок (логічних задач), дидактичних ігор та вправ для активізації розумової діяльності дітей;
- використання художньої літератури, мультфільмів для підтримання стійкого інтересу дітей до гри;
- пальчикова гімнастика перед початком гри на шашковій дошці для поліпшення рухливості пальців;
- фізкультурні хвилинки для зняття втоми.

Починаючи з другої половини року навчання дітей гри в шашки, рекомендується проводити підсумкові заняття та шашкові турніри, дозволяючи за такою схемою: діти–діти, батьки–батьки, батьки–діти, нагороджувати грамотами та дипломами переможців.

Таким чином, невід’ємною частиною змісту програми навчання дітей гри в шашки є організація освітнього процесу у формі спільної партнерської діяльності дорослого з дітьми.

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ ЗМІСТ РОБОТИ З НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ГРИ В ШАШКИ

№ з/п	Тема	Освітні завдання	Форми та методи роботи	Термін
1	“Незнайома країна”	Ознайомити дітей з історією походження гри шашки, шашковою дошкою та шашками; розвивати пам'ять, мислення, увагу; прищеплювати інтерес до гри	<p><i>Робота з дітьми на гуртковому занятті:</i> розповідь педагога про історію походження гри, перегляд мультфільму “Про поросятко, яке вміло грати в шашки” або читання віршів про шашки.</p> <p><i>Робота в повсякденному житті:</i> виготовлення шашкової дошки з паперових смужок на занятті з художньої праці.</p> <p><i>Робота з батьками:</i> анкетування “Шашки в сім’ї”, консультація “Значення гри в шашки для розвитку дітей дошкільного віку”, залучення батьків до збору спеціальної літератури для використання в роботі з дітьми</p>	Вересень І тиждень
2	“Країна шашок”	Ознайомити дітей з видами шашок; закріпити історію походження гри; розвивати пам'ять, мислення, увагу; виховувати серйозне ставлення до гри	<p><i>Робота з дітьми на гуртковому занятті:</i> розповідь педагога про різновид шашок, дидактичні ігри “Прикрає килимок”, “Побудуй шашкову дошку”, читання віршів про шашки.</p> <p><i>Робота в повсякденному житті:</i> індивідуальні бесіди з дітьми про історію походження шашкової гри, дидактичні ігри “Поділі навпіл”, “Квадратики-поля”, ігри з настільним будівельним конструктором.</p> <p><i>Робота з батьками:</i> поради щодо зацікавлення дітей грою в шашки “Як навчити дітей грати в шашки”, залучення батьків до збору інформації про українських шашкістів</p>	Вересень ІІ тиждень

№ з/п	Тема	Освітні завдання	Форми та методи роботи	Термін
3	“Відомі українські шашикісти”	Ознайомити дітей з досягненнями українських чемпіонів шашок; вправляти їх в умінні уважно слухати та виконувати словесну інструкцію; розвивати увагу, пам'ять, образне мислення та дрібну моторику рук; виховувати впевненість у собі, інтерес до гри та бажання продовжувати гру в майбутньому	<p><i>Робота з дітьми на гуртковому занятті:</i> розповідь педагога про українських шашикістів, перегляд слайдів про їхні досягнення, дидактична гра “Шашкова дошка”.</p> <p><i>Робота в повсякденному житті:</i> дидактичні ігри: “Побудуй шашкову дошку”, “Шашкова дошка”; робота в зошиті у клітинку: зафарбовувати клітинки зошита у вигляді шашкової дошки.</p> <p><i>Робота з батьками:</i> поради “Ознайомлення дітей з шашковою дошкою”</p>	Вересень III тиждень
4	“Чарівна шашкова дошка”	Ознайомити дітей з будовою шашкової дошки та поняттями: “біле поле”, “чорне поле”; вчити розташовувати дошку поміж двох гравців та шашки на шашковій дошці в початкову позицію; вправляти в умінні орієнтуватися у просторі; розвивати пам'ять, увагу, логічне мислення; виховувати почуття колективізму та вміння зосереджуватися	<p><i>Робота з дітьми на гуртковому занятті:</i> розповідь педагога про будову шашкової дошки, дидактична гра “Поділи навпіл” або “На місяці!” Робота в повсякденному житті: індивідуальна робота на закріплення понять: “біле поле”, “чорне поле”, дидактична гра “Побудуй шашкову дошку”, практичні вправи – самостійно розставляти шашки на шашковій дошці.</p> <p><i>Робота з батьками:</i> консультація “Значення гри у шашки для розвитку дітей дошкільного віку”</p>	Вересень IV тиждень Жовтень I тиждень

№ з/п	Тема	Освітні завдання	Форми та методи роботи	Термін
5	“Білі та чорні шашки”	Ознайомити дітей з білою та чорною шаками; вправляти їх в орієнтуванні у просторі, позначати словами напрямки: <i>ліворуч, праворуч, уперед, назад</i> ; розвивати кмітливість, пам'ять, формувати вміння зосереджуватися на виконанні інструкції вихователя	<i>Робота з дітьми на гуртковому занятті:</i> бесіда педагога про шашки, дидактична гра “Поділи навпіл” або “Чорно-білий потяг”, розгляд ілюстрацій, картин, де зображені шашки. <i>Робота в повсякденному житті:</i> вправи на орієнтування в просторі, дидактична гра “Шашкова дошка”, використання художнього слова: вірші про шашки. <i>Робота з батьками:</i> залучення батьків до виготовлення шашок із покилькового матеріалу	Жовтень II тиждень
6	“Шашкова азбука”	Вчити знаходити на дошці місце розташування шашки, рахувати клітинки кожної сторони і називати цифри та букви на шашковій дошці; вправляти у правильно-му розташуванні шашок на дошці; розвивати діалогічне мовлення у дітей, логічне мислення, пам'ять; виховувати цілеспрямованість, наполегливість та інтерес до шашкової гри	<i>Робота з дітьми на гуртковому занятті:</i> розповідь вихователя про місце розташування шашки на шашковій дошці, демонстрування позицій шашки на демонстраційній дошці, дидактичні ігри: “Знайди відмінності” або “На місця!”, читання віршів про шашки. <i>Робота в повсякденному житті:</i> вправи на орієнтування у просторі, індивідуальна робота з дітьми на засвоєння вміння називати цифру та букву на шашковій дошці; практичні вправи на розміщення шашок на шашковій дошці в початкову позицію. <i>Робота з батьками:</i> поради батькам щодо вправлення з дітьми вдома, вміння називати цифру та букву на шашковій дошці	Жовтень III тиждень

№ з/п	Тема	Освітні завдання	Форми та методи роботи	Термін
7	“Правила гри в шашки”	Ознайомити дітей із правилами гри; вправляти у правильному розташуванні шашок на шаховому полі та співвідносити букву з цифрою; розвивати пам'ять, логічне мислення, увагу; виховувати впевненість у собі та вміння зосереджуватися	<p><i>Робота з дітьми на гуртковому занятті:</i> розповідь педагога про правила гри, дидактичні ігри: “Побудуй шахову дошку”, “На місця!” або “Шашкова дошка”.</p> <p><i>Робота в повсякденному житті:</i> виготовлення плаката-пам'ятки “Правила гри” на повторення та закріплення правил гри, індивідуальна робота з дітьми-початківцям на закріплення правил гри, практичні вправи на розташування шашок на шаховій дошці.</p> <p><i>Робота з батьками:</i> залучення батьків до виготовлення плаката “Правила гри”.</p>	Жовтень IV тиждень
	“Дорогою шашок”	Продовжувати ознайомлювати дітей з історією виникнення гри в шашки; формувати вміння орієнтуватися у просторі через ігри-естафети; виховувати витримку, впевненість у собі, дисциплінованість, наполегливість і терпіння; поглибити емоційний настрій у дітей під час “шахових естафет”	<p><i>Дозвілля:</i> розповідь педагога про інші історичні відомості гри в шашки, ігри-естафети: “Швидко і правильно розмісти шашки на шаховій дошці”, “Пролізь у тунель”, “Пробіжи і не зачепи”, нагородження переможців дипломами</p>	Жовтень

№ з/п	Тема	Освітні завдання	Форми та методи роботи	Термін
8	“Вулиці Чарівної дошки”	Ознайомити дітей із поняттям “горизонталь”; вправляти їх в умінні розміщувати шашки простим способом на швидкість; розвивати абстрактне мислення, увагу, дрібну моторику рук; виховувати наполегливість, цілеспрямованість	<p><i>Робота з дітьми на гуртковому занятті:</i> розповідь педагога про поняття “горизонталь”, використання демонстраційного матеріалу, дидактична гра “Поділи навпіл”.</p> <p><i>Робота в повсякденному житті:</i> бесіди про гру в шашки, про важливість дотримання правил гри, практичні вправи на розміщення шашок на дошці та визначення їх адреси, пояснення поняття “горизонталь” під час сюжетно-рольової гри “Транспорт”; дидактичні ігри “На місяці!”, “Став по черзі”.</p> <p><i>Робота з батьками:</i> залучення батьків до виготовлення шашкової дошки на асфальті для гри в шашки на вулиці, поради батькам щодо закріплення правил гри в шашки</p>	Листопад І тиждень
9	“Прогулянка вулицями”	Закріпити знання дітей про поняття “горизонталь”; удосконалювати вміння орієнтуватися у просторі (вгору, вниз, ліворуч, праворуч); розвивати логічне мислення, пам’ять; виховувати інтерес та бажання грати в шашки	<p><i>Робота з дітьми на гуртковому занятті:</i> розповідь педагога про горизонтальні лінії на шашковій дошці, розгляд ілюстрацій на місце розташування шашок, вправи на орієнтування у просторі.</p> <p><i>Робота в повсякденному житті:</i> дидактичні ігри: “Без помилок”, “Теремок”, “Став по черзі”; вправляння в дотриманні правил гри; застосування набутих знань у практичній діяльності; читання віршів про шашки.</p> <p><i>Робота з батьками:</i> поради батькам щодо закріплення адреси заданої шашки, важливості дотримання правил гри</p>	Листопад І тиждень

№ з/п	Тема	Освітнє завдання	Форми та методи роботи	Термін
10	“Провулки Чарівної дошки”	Ознайомити дітей із поняттям “вертикаль”, удосконалювати вміння аналізувати свої дії та дії суперника під час гри; закріпити вміння орієнтуватися на шаховій дошці та у просторі відносно себе; розвивати абстрактне мислення, пам’ять; виховувати наполегливість, інтерес до гри	<i>Робота з дітьми на гуртковому занятті:</i> розповідь педагога про вертикаль на шаховій дошці, дидактична гра “Квадратики-поля”, читання віршів про шашки, використання ілюстрацій та схем на закріплення понять: “горизонталь”, “вертикаль”. <i>Робота в повсякденному житті:</i> дидактична гра “Квадратики-поля”, пояснення понять “горизонталь”, “вертикаль” під час рухливих ігор. <i>Робота з батьками:</i> робота на закріплення понять “горизонтальні” та “вертикальні” лінії з дітьми вдома	Листопад ІІІ тиждень
11	“Проспекти, вулиці і провулки Чарівної дошки”	Закріпити знання дітей про гру в шашки, правила гри; вправляти в умінні орієнтуватися на площині, закріпити поняття: “вертикальні”, “горизонтальні” лінії; розвивати логічне та абстрактне мислення, уяву; виховувати впевненість у собі, наполегливість	<i>Робота з дітьми на гуртковому занятті:</i> використання плаката “Правила гри” на закріплення, читання віршів про шашки, дидактичні ігри: “Знайди поле”, “Поділи навіпіл”. <i>Робота в повсякденному житті:</i> пояснення понять “вертикальні” та “горизонтальні” ліній в індивідуальній роботі з дітьми, використання карток на закріплення адреси шашок, практичні вправи на знаходження горизонтальних і вертикальних ліній на шахових дошках. <i>Робота з батьками:</i> залучати до виготовлення карток з адресами шашок для занять, поради щодо закріплення з дітьми вдома місяця розташування шашок на дошці	Листопад ІV тиждень

№ з/п	Тема	Освітні завдання	Форми та методи роботи	Термін
12	“Діагоналі шашкової дошки”	Ознайомити дітей із поняттями: “діагональ”, “двійник”, “трійник”, “головна (велика) дорога”; закріпити навички розміщення шашок у початковій позиції та виконувати ходи за зразком вихователя; розвивати пам’ять, увагу; виховувати наполегливість, почуття колективізму під час гри	<p><i>Робота з дітьми на зуртковому занятті:</i> розповідь педагога про нові поняття, дидактичні ігри: “Двійник”, “Став по діагоналі” або “Крокуй по черзі”, “По діагоналі”, читання віршів про шашки; використання ілюстрацій для пояснення нових понять, практичні вправи на виконання ходів.</p> <p><i>Робота в повсякденному житті:</i> дидактичні ігри: “Двійник”, “По діагоналі”, “Став по черзі”, управління в техніці ходів під час самостійної діяльності дітей.</p> <p><i>Робота з батьками:</i> робота на закріплення понять “двійник”, “трійник” із дітьми вдома</p>	Грудень I тиждень
13	“Ходи шашок”	Учити дітей виконувати хід простою шашкою, дати знання про “тихий хід” та “ударний хід” або “Крокуй по черзі”; читання віршів про шашки, опис техніки ходів; управління в орієнтуванні на шашковій дошці, виконувати ходи за зразком вихователя; розвивати логічне мислення, ініціативність, сміливість; виховувати повагу один до одного, серйозне ставлення до гри	<p><i>Робота з дітьми на зуртковому занятті:</i> розповідь педагога про “тихий хід” та “ударний хід”; дидактичні ігри: “Будь уважним!”, “Став по черзі” або “По діагоналі”, “Крокуй по черзі”; використання ілюстрацій із прикладами ходів, опис техніки ходів; читання віршів про шашки, аналіз результатів гри.</p> <p><i>Робота в повсякденному житті:</i> індивідуальна робота на закріплення вміння виконувати ходи за зразком вихователя, пояснення техніки ходів під час індивідуальної роботи, дидактичні ігри: “Крокуй по черзі”, “По діагоналі”.</p> <p><i>Робота з батьками:</i> поради щодо закріплення практичних навичок у дітей</p>	Грудень II тиждень

№ з/п	Тема	Освітні завдання	Форми та методи роботи	Термін
14	“Правила бою”	Ознайомити дітей із правилами бою простих шашок та навчити розв’язувати шахові задачі; закріпити поняття: “тихий хід”, “ударний хід (бій)”; розвивати пам’ять, увагу, мислення; виховувати смливість та наполегливість під час гри	<p><i>Робота з дітьми на гуртковому занятті:</i></p> <p>поєнання правил бою простих шашок, дидактичні ігри: “На місця!”, “Без помилок”, “Будь уважний!”, використання ілюстрацій із прикладами ходів та бою, опис техніки бою.</p> <p><i>Робота в повсякденному житті:</i></p> <p>дидактичні ігри: “Двійник”, “Крокуй по черзі”, вправління в техніці ударів під час самостійних ігор дітей, аналіз результатів гри.</p> <p><i>Робота з батьками:</i></p> <p>міні-гра з дітьми в групі у вечірні години</p>	Грудень ІІІ тиждень
15	“Перетворення шашки”	Ознайомити дітей із “дамкою” та правилами її ходу; закріпити правила гри та вміння розв’язувати шахові задачі; вправлятися у міні-орієнтуватися у просторі; розвивати пам’ять, увагу, творчу ініціативу; виховувати самостійність та інтерес до гри	<p><i>Робота з дітьми на гуртковому занятті:</i></p> <p>розповідь педагога про дамку та поєнання правил її ходу; дидактична гра “Дамка проти простих шашок”; слухання композиції П. Чайковського “Фея Драже”.</p> <p><i>Робота в повсякденному житті:</i></p> <p>індивідуальна робота з дітьми на закріплення правил ходу “дамки”, вправи на орієнтування у просторі.</p> <p><i>Робота з батьками:</i></p> <p>практичні вправи на закріплення правил гри в шашки та перетворення дамки</p>	Грудень ІV тиждень

№ з/п	Тема	Освітні завдання	Форми та методи роботи	Термін
	“Веселі шашки”	Продовжувати ознайомлювати дітей з історією виникнення гри в шашки; закріпити знання про правила гри в шашки; формувати вміння орієнтуватися у просторі через ігри-естафети; виховувати впевненість у собі, дисциплінованість, наполегливість, піднесити емоційний настрій у дітей під час “шашкових естафет”.	<i>Дозвілля:</i> розповідь педагога про нові історичні відомості гри “Шашки”, пояснення педагога про походження дозвілля, використання плаката “Правила гри”, виконання практичних вправ на дотримання правил гри, аналіз результатів гри	Грудень
16	“Допитливі шашки”	Створити умови для інтелектуального розвитку дошкільників; активувати логічне мислення, пам’ять, спостережливість, винахідливість, кмітливість; закріпити правила поведінки під час гри та вміння розв’язувати проблемні ситуації; виховувати впевненість у своїх силах, наполегливість, уміння спокійно реагувати на свої невдачі й позитивно ставитися до успіхів суперника	<i>Підсумкове заняття</i> використання плаката “Правила гри”, художнього слова; Гімн України, аналіз результатів гри, вручення дипломів переможцям, застосування набутих знань у практичній діяльності	Січень І тиждень

№ з/п	Тема	Освітні завдання	Форми та методи роботи	Термін
17	“Ходи шашок на шаховій дошці”	Закріпити знання дітей про ходи простої шашки і дамки, називати адресу шашки та місце розташування; вдосконалювати техніку гри між дітьми; розвивати розумові та вольові якості; розвивати наполегливість та витримку під час гри	<p><i>Робота з дітьми на гуртковому занятті:</i> бесіда педагога про ходи простої шашки і дамки, опис техніки ходів; розглядання ілюстрацій з різними ситуаціями, що виникали на змаганнях; дидактичні ігри: “Поділи навпіл”, “Квадратики-по-ля”, читання віршів про шашки.</p> <p><i>Робота в повсякденному житті:</i> вправляння в техніці ходів під час індивідуальної роботи з дітьми, дидактичні ігри: “Без помилок”, “Крокуй по черзі”.</p> <p><i>Робота з батьками:</i> поради щодо закріплення практичних навичок дитей удома</p>	Січень II тиждень, III тиждень
18	“Шахове військо”	Учити дітей будувати шахові комбінації; дати знання про перетворення шашки в дамку; систематизувати та вдосконалювати вміння дітей грати в шашки; розвивати логічне мислення, наполегливість, винахідливість; прищеплювати інтерес до гри	<p><i>Робота з дітьми на гуртковому занятті:</i> розповідь педагога про побудову шахових комбінацій й перетворення шашки в дамку; дидактична віправа “Дамка”, використання ілюстрацій із прикладами комбінацій, демонстрування позицій на демонстраційній дошці.</p> <p><i>Робота в повсякденному житті:</i> індивідуальна робота з дітьми на закріплення назви адреси шашки, вправляння в техніці ходів, пояснення шахових комбінацій.</p> <p><i>Робота з батьками:</i> гра в шашки з батьками вдома, залучення до виготовлення плакатів з комбінаціями</p>	Січень IV тиждень, Лютий I тиждень

№ з/п	Тема	Освітні завдання	Форми та методи роботи	Термін
19	“Ні кроку назад!”	Учити дітей розв'язувати нестандартні завдання для гри; вправляти їх в умінні будувати шахові комбінації та вдосконалювати техніку гри; розвивати логічне мислення, пам'ять; виховувати наполегливість, організованість	<p><i>Робота з дітьми на гуртковому занятті:</i> демонстрування позицій на дошці, пояснення їх вирішення, показ “удару”, “взяття” шашки; дидактична гра “Теремок”, читання віршів про шашки.</p> <p><i>Робота в повсякденному житті:</i> вправляння в техніці ударів, опис техніки ходів під час самостійних ігор дітей; бесіда про гру в шашки; важливість дотримання правил гри, практичні вправи на розв'язання простих шахових комбінацій.</p> <p><i>Робота з батьками:</i> гра в шашки вдома з батьками, розв'язування шахових задач і комбінацій</p>	Лютий II тиждень
20	“Кольорові шашки”	Формувати інтерес до нетрадиційної гри; вдосконалювати вміння виконувати розрахунки на декілька ходів вперед; розвивати в дітей логічне мислення, впевненість у своїх силах; виховувати почуття впевненості у своїх силах, наполегливість, організованість	<p><i>Робота з дітьми на гуртковому занятті:</i> демонстрування позицій на дошці, дидактичні ігри: “Вибери свій колір”, “Хто першим розмістить шашки на шаховій дошці?”, використання художнього слова та логічних задач.</p> <p><i>Робота в повсякденному житті:</i> дидактична гра “Побудуй шахову дошку”, використання ілюстрацій із прикладами ходів та шаховими комбінаціями; практичні вправи на вдосконалення гри.</p> <p><i>Робота з батьками:</i> “Вечірні турніри”, закріплення гри в шашки з батьками у групі</p>	Лютий III тиждень

№ з/п	Тема	Освітні завдання	Форми та методи роботи	Термін
21	“Готуйся до бою!”	Ознайомити дітей із поняттям “бойова позиція” та закріпити знання про “тихий хід”, “ударний хід (бий)”, удосконалити техніку гри та вміння розміщувати шашки за схемою; розвивати дрібну моторику рук, увагу, логічне мислення; виховувати впевненість у власних силах	<p><i>Робота з дітьми на гуртковому занятті:</i></p> <p>розповідь педагога про “бойову позицію” в грі, використання ілюстрацій із прикладами та пояснення позицій, дидактичні ігри: “Будь уважним!”, “Морські пригоди”, читання віршів про шашки.</p> <p><i>Робота в повсякденному житті:</i></p> <p>вправляння в техніці ударів та ходів, розв’язування логічних завдань та шашкових комбінацій в індивідуальній роботі з дітьми, практичні ігри на закріплення правил ходу дамки.</p> <p><i>Робота з батьками:</i></p> <p>поради щодо закріплення практичних навичок дітей у грі</p>	Лютий IV тиждень Березень I тиждень
22	“Шашкова комбінація”	Учити дітей розв’язувати задачі на шашковій дошці, знаходити нові рішення; закріпити знання про “дамку”; розвивати пам’ять, образне та логічне мислення; виховувати наполегливість, винахідливість	<p><i>Робота з дітьми на гуртковому занятті:</i></p> <p>вправляння в техніці розв’язання шашкових комбінацій, аналіз результату задачі, дидактична гра “Прорив”, дидактична вправа “Дамка”.</p> <p><i>Робота в повсякденному житті:</i></p> <p>дидактичні ігри: “Став почергово”, “Без помилок”; вправляння у розв’язуванні задач і комбінацій, самостійна гра дітей, практичні вправи на вдосконалення гри, аналіз результатів гри.</p> <p><i>Робота з батьками:</i></p> <p>гра в шашки вдома з батьками, розв’язування шашкових задач, комбінацій</p>	Березень II тиждень

№ з/п	Тема	Освітні завдання	Форми та методи роботи	Термін
23	“Дамки” проти простих шашок”	Ознайомити дітей з ускладненим гри: з одного боку прості шашки, із протилежного – дамки; одна дамка – п’ять простих шашок; удосконалити вміння застосовувати отримані знання на практиці; розвивати пам’ять, логічне мислення; виховувати наполегливість, самостійність у прийнятті рішень під час гри	<i>Робота з дітьми на зуртковому занятті:</i> пояснення педагога про варіанти розміщення шашок та дамок на дошці і різне розв’язання ходів для перемоги, використання ілюстрацій із прикладами, дидактичні вправи: “Дамка”, “Двійник”, читання віршів про шашки. <i>Робота в повсякденному житті:</i> вправляння в техніці розміщення шашок та дамок, опис техніки ходів, демонстрування позицій на дошці під час індивідуальних занять з дітьми, дидактичні ігри: “Крокуй по черзі”, “Морські пригоди”. <i>Робота з батьками:</i> поради батькам щодо розв’язування шахових задач та практичних дій на дошці	
	“Ми шашкісти-оптимісти”	Продовжувати вчити дітей свідомо сприймати ігрову задачу, виконувати ігрові дії за правилами, дотримуватися почерговості дій; учити розв’язувати проблеми пошукового характеру; якщо треба, відстоювати свою позицію; виховувати наполегливість, цілеспрямованість, інтерес до шахової гри та бажання продовжувати гру в майбутньому	<i>Турнір:</i> розповідь-казка педагога, викторина, пояснення педагогом проведення турніру з шашок, аналіз результату гри	Березень

№ з/п	Тема	Освітні завдання	Форми та методи роботи	Термін
24	“Один у полі воїн”	Закріпити вміння дітей розв’язувати шахові комбінації: дамка проти простих шашок; удосконалювати техніку гри, вміння будувати тактику, орієнтуватися на шаховій дошці; формувати у дітей інтерес до спортивної гри; розвивати пам’ять, логічне мислення; виховувати вміння зосереджуватися та долати труднощі	<i>Робота з дітьми на гуртковому занятті:</i> дидактичні вправи: “Дамка”, “Жертва”, читання віршів про шахові комбінації, демонстрування позицій на дошці, аналіз результату гри, управління у техніці розв’язання шахових комбінацій. <i>Робота в повсякденному житті:</i> дидактичні вправи: “Жертва”, “Прорив”, управління в техніці ходів та ударів під час індивідуальної роботи з дітьми. <i>Робота з батьками:</i> “Вечірні турніри” для закріплення гри в шашки з батьками у групі	Квітень I тиждень
25	“Бій із су-перником”	Учити дітей будувати та виконувати “захват” шашок суперника, ознайомити з поняттям “нічия”, вдосконалювати техніку гри між дітьми; розвивати пам’ять, увагу, мислення; виховувати сміливість та наполегливість під час гри	<i>Робота з дітьми на гуртковому занятті:</i> пояснення педагогом понять “захват”, “нічия”, використання ілюстрацій із прикладами та демонстрування на дошці, дидактичні ігри: “Морські пригоди”, “Крокуй по черзі”, “Без помилок”, читання віршів про шашки. <i>Робота в повсякденному житті:</i> управління в техніці виконання “захвата” шашки під час індивідуальної роботи з дітьми, дидактичні ігри: “Морські пригоди”, “Крокуй по черзі”, самостійні ігри дітей. <i>Робота з батьками:</i> “Вечірні турніри” на вдосконалення техніки гри між дітьми та батьками	Квітень II тиждень, III тиждень

№ з/п	Тема	Освітні завдання	Форми та методи роботи	Термін
26	“Розв’язи задачу – знайди удачу”	Закріпити вміння виконувати розрахунки на декілька ходів вперед; удосконалювати техніку гри в шашки; розвивати логічне мислення, діалогічне мовлення, пам’ять; виховувати бажання брати участь у колективній грі	<i>Робота з дітьми на суртковому занятті:</i> пояснення педагога про виконання розрахунків на декілька ходів вперед, використання ілюстрацій із прикладами, дидактичні ігри: “Пашкова азбука”, “По діагоналі”, “Жертва”. <i>Робота в повсякденному житті:</i> гра в шашки під час самотійної діяльності дітей, вправлення в техніці ходів та ударів під час індивідуальної роботи. <i>Робота з батьками:</i> поради батькам щодо закріплення практичних навичок дітей	Квітень IV тиждень
“До перемог!”	Закріпити знання, вміння та навички дітей грати в шашки, вдосконалити вміння робити розрахунки під час гри, знаходити розв’язок різних задач, формувати у дітей інтерес до гри в шашки, розвивати розумові та волевольові якості, виховувати наполегливість, цілеспрямованість, витримку, почуття колективізму та впевненість у собі	<i>Турнір:</i> використання художнього слова, пісень: “Пашковий гімн”, “Наш гурток” (муз. О. Коновал, сл. Г. Шкабара), гра-естафета “Хто швидше?”, гра “Знайди поле”, логічні задачі, вікторина, пальчикові гри, медалі та дипломи, аналіз результатів гри	Квітень	

№ з/п	Тема	Освітні завдання	Форми та методи роботи	Термін
27	“Морські пригоди шишок”	Закріпити знання дітей про гру в шашки, вміння знаходити рішення у простих комбінаціях; продовжувати вправляти в умінні орієнтуватися у просторі; розвивати дрібну моторику рук, спостережливість, образне мислення, виховувати вміння зосереджуватися, почуття колективізму	<i>Робота з дітьми на гуртковому занятті:</i> вправляння в техніці ходів, ударів та розв’язання комбінацій, використання вікторин, схем. <i>Робота в повсякденному житті:</i> ігри на орієнтування у просторі під час прогулянки, дидактичні ігри: “Морські пригоди”, “Двійник”, “Прорив”. <i>Робота з батьками:</i> залучення батьків до спільних ігор з дітьми у вечірні години	Травень І тиждень
28	“Всі до гри!”	Систематизувати знання дітей про шахову гру; вдосконалювати вміння виконувати розрахунки на декілька ходів уперед, будувати шахові комбінації; закріпити шахову азбуку, вміння розповідати про свої ходи, дотримуватися правил гри; розвивати логічне та образне мислення, спостережливість; виховувати інтерес до колективної гри	<i>Робота з дітьми на гуртковому занятті:</i> бесіда про змагання та їх правила, дидактичні ігри: “Шашкова азбука”, “Дамка”, “Прорив”, “Жертва”, “Морські пригоди”, перегляд мультфільму “Про поросятко, яке вміло грати в шашки”, вправляння в техніці удару та ходів, аналіз результатів гри, виконання художнього слова. <i>Робота в повсякденному житті:</i> дидактичні ігри: “Шашкова азбука”, “Прорив”, “Жертва”, виконання ілюстрацій із прикладами ходів, пояснення педагогом шахових комбінацій під час індивідуальної роботи з дітьми; самотійні ігри дітей. <i>Робота з батьками:</i> “Вечірні турніри” на закріплення гри в шашки	Травень II тиждень

№ з/п	Тема	Освітні завдання	Форми та методи роботи	Термін
	“В гостях у дамки”	Вчити відповідати на запитання вікторини, формувати в дитячій інтерес до гри в шашки, виховувати посидючість, рішучість	<i>Турнір:</i> використання плаката “Правила гри”, вікторина, ігри: “Розфарбуй шашкову дошку”, “Розмісти правильно шашки”, “Шашковий візерунок на дошці”, “Взяття шашкового суперника”, управління в техніці ходів, ударів, використання художнього слова	Травень III тиждень
29	“Один-багато”	Ознайомити дітей із сенсом одночасної гри як одним із видів шашкової гри; вдосконалювати техніку гри, вміння будувати шашкову комбінацію, розвивати образне та логічне мислення; виховувати уважність, наполегливість, чесність	<i>Робота з дітьми на гуртковому занятті:</i> (сеанс одночасної гри з вихователем) пояснення педагога про одночасну гру та її правила, дидактичні ігри: “Прорив”, “Будь уважний!”, “По діагоналі!”, читання віршів про шашки, аналіз результатів гри, розглядання ілюстрацій із різними ситуаціями, що виникли на шашкових змаганнях. <i>Робота в повсякденному житті:</i> Робота, управління в техніці “одночасної” гри. <i>Робота з батьками:</i> запропонувати батькам відтворити вдома сеанс одночасної гри	Травень III тиждень
	“Незвичайні шашистки!”	Організувати спільну гру з батьками; закріпити знання, вміння та навички дітей грати в шашки; розвивати наполегливість та здібності самостійно розміркувати й знаходити розв’язання; виховувати задоволення від гри з дорослим, захоплення грою	<i>Турнір з батьками:</i> ігри: “Обери свій колір”, “Хто першим розмістить шашки на шашковій дошці?”	Травень

№ з/п	Тема	Освітні завдання	Форми та методи роботи	Термін
30	“Граєш, до бою!”	Закріпити знання, вміння та навички дітей грати в шашки; вдосконалити вміння робити розрахунки під час гри, знаходити розв’язання різних задач; формувати у дітей інтерес до спортивної гри – шашки; розвивати розумові та вольові якості; виховувати впевненість у собі, бажання продовжувати грати в шашки у майбутньому	<i>Підсумкове заняття:</i> вручення призвів, медалей, емблем кожній дитині, практичні вправи на закріплення правил гри, ходів, ударів	Травень IV тиждень

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ ЗАСВОЄННЯ ДІТЬМИ ПРОГРАМОВОГО МАТЕРІАЛУ

Дитина, яка навчилася грати в шашки, необов'язково повинна стати гротмейстером. Добре вже те, що заняття шашками сприяють усебічному розвитку дитини, її розумових здібностей, фантазії, спостережливості, логічного та абстрактного мислення, виховують посидючість, терпіння, витримку, розвивають уміння працювати в парі тощо. Гра у шашки також передбачає участь у цікавих змаганнях. Наприкінці навчального року, після проведеної системної освітньої роботи,

➤ *діти знатимуть:*

- будову шашкової дошки та шашкові ходи;
- досягнення чемпіонів України з шашок;
- шашкові терміни: біле і чорне поле, горизонталь, вертикаль, діагональ, дамка, суперники, початкове положення, хід, тихий хід, ударний хід (бій), захист, бойова позиція, захват, нічия;
- правила гри в шашки та правила сеансу одночасної гри;
- особливості шашкової комбінації;
- правила взаємодії з суперником під час гри (повага, толерантність).

➤ *діти вмітимуть:*

- орієнтуватися на шашковій дошці, розрізняти вертикальні, горизонтальні та діагональні лінії;
- правильно розташовувати дошку між суперниками та ставити фігури перед грою у точно визначені місця;
- вирішувати прості шашкові завдання;
- розміщувати шашки за схемою;
- робити прості розрахунки ходів шашок;
- будувати “захист” на шашковій дошці, створювати “бойову позицію” та виконувати “захват” шашок суперника;
- вести гру за правилами, взаємодіяти з партнером по грі, стежити за дотриманням правил гри;
- планувати власні дії, будувати тактику та стратегію своїх дій, знаходити різні способи виконання певних завдань;
- вигравати та програвати.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ОСНОВ ШАШКОВОЇ ГРИ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ З НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ГРИ В ШАШКИ

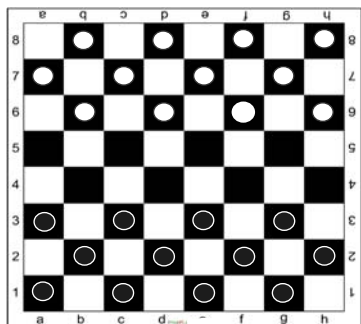
Вивчення основ шашкової гри

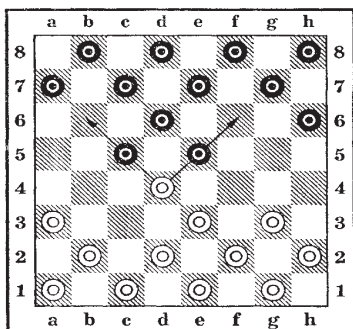
Мета гри. Гра в шашки ведеться двома партнерами на шахівниці. Для кожної сторони кінцевою метою у партії є перемога. Під час тренувальних партій з вихованцями треба мати на увазі, що дошкільники сприймають поразку досить роздратовано. Їхня гра ще не досконала, тому щоразу потрібно виправляти грубі помилки, доводячи партію до нічиєї або припиняти гру ще до поразки суперника. Це допоможе зберегти у дітей цікавість до гри та попередити випадки психічного розладу після невдалого завершення партії. Потрібно постійно наголошувати вихованцям, що поразка є наслідком помилки, яка була допущена у процесі гри. Подальший аналіз партії та наполегливість в оволодінні основами шашкової гри допоможе юним шашкістам підвищити якість гри та уникнути прикрих помилок. Крім того, треба пояснити дітям, що без помилок гри не буває – тоді б взагалі не було переможців. Поміляються не лише початківці, а й чемпіони світу, проте їхні помилки є наслідком перенапруження, втоми, що мимовільно впливають на якість гри.

Шашкова гра відбувається на шахівниці. Це квадрат, на якому зображені клітинки, що називаються полями. Кожна сторона дошки складається з восьми полів. На шашковій дошці поля є двох кольорів. Світліші поля називаються білими, а темніші – чорними. Грають тільки

на чорних полях. Тому шашкову гру називають грою на чорних полях. На білих полях не грають.

Шашки. Перед початком гри діти мають по 12 шашок (пласких, круглої форми): одному гравцеві – білі шашки, іншому – чорні. Білі шашки розставляють на чорних полях трьох горизонталей. Потім ставлять чорні шашки.

Ходи шашки. Шашки поділяють на прості та дамки, проте на початку гри всі шашки на шахівниці прості. Ходом у шашках вважається рух шашки з одного поля на інше. Не зайвим буде нагадати вихованцям, що гра в шашки відбувається тільки на чорних полях. Проста шашка ходить на незаповнене вільне поле по діагоналі на одну клітинку і тільки вперед. Щоб спростити поняття ходу для

дітей, ми говоримо, що шашка ходить навкоси на сусіднє вільне поле і тільки вперед. Лише після того, коли вихованці вивчать горизонталі шашкової дошки, даємо повне визначення ходу шашки. Розрізняють два види ходів: “тихий хід”, “ударний хід” (бій).

Бій шашкою. Шашка може не тільки ходити, а й бити. Якщо біла та чорна шашки опиняться на сусідніх полях, то в такому разі гравець, який ходить, має побити шашку і зняти її з дошки. При цьому його проста шашка перестрибує через просту шашку суперника на вільне за нею поле. Проста може бити не тільки вперед, а й назад (на відміну від ходу без бою, тобто “тихого ходу”). А тепер сформулюємо правило бою: ...“Шашка б’є навкоси як уперед, так і назад, перестрибуючи через фігуру суперника”. Побиту шашку суперника необхідно зняти з поля, тобто з дошки. За один раз шашка повинна побити (зняти з дошки) стільки шашок суперника, скільки їх зустрінеться на її шляху. Бій в один прийом однієї або декількох шашок суперника вважається за один хід. Якщо є можливості бою за двома чи більше напрямками, вибір, незалежно від кількості чи якості побитих шашок (дамки, прості), надається гравцеві, який здійснює “ударний хід”. Якщо під час гри є можливість або ходити, або бити, то він зобов’язаний побити. Адже існує правило: “У шашках бій обов’язковий”.

Правила гри. Ходом у партії називається рух шашки з одного поля на інше (як без бою, так і з боєм). Перший хід у партії завжди робить той, хто грає білими. Кому грати білими, визначають жеребкуванням. У кожній наступній партії колір шашок у гравців змінюється. Виграти партію – це означає досягти такої позиції, у якій суперник не може зробити чергового ходу: або всі його шашки зняті з дошки, або шаш-

ки, що залишилися на дошці, заблоковані шашками іншого гравця. Результатом партії вважається і нічия. Партія є завершеною внічию, якщо один із суперників запропонував нічию, а інший прийняв цю пропозицію; кількість шашок у кожній зі сторін не змінилася, а один із суперників вимагає завершення гри тощо.

Якщо гравець, за яким черга ходу, доторкнувся до власної шашки, то він повинен нею піти на інше поле і потім забрати від неї руку – вважається, що хід зроблено. Якщо гравець переставив шашку на інше поле, але руку від неї не відпустив, то він може цією шашкою зробити інший хід (такий, який можливий). За бажання поправити розстановку шашок на дошці (поставити їх акуратніше) необхідно попередити суперника, сказавши: “Поправляю”, проте це треба робити за рахунок власного часу.

Удар. З вивчення цієї теми починається опанування тактичними прийомами гри. Без вивчення ударів, що доволі часто зустрічаються в партіях шашкістів-початківців, неможливо навчитися добре грати в шашки. Спочатку пояснюємо, що ударом називається такий тактичний прийом, коли під бій віддається одна шашка, а збивається декілька шашок суперника.

Вертикалі шашкової дошки. На дошці є вісім рядів знизу вгору. Це вертикалі.

Горизонталі шашкової дошки. Також на дошці є вісім рядів зліва направо. Це горизонталі.

Діагоналі шашкової дошки. Косі лінії дошки, що проходять через поля одного кольору, називають діагоналями. Діагоналі є чорні й білі.

Якщо вивчення вертикалей шашкової дошки не викликає особливих труднощів у дітей, то засвоєння матеріалу про горизонталі та діагоналі вимагає від них докладання певних зусиль. Під час повторення полів на кожному наступному занятті дітям поступово вдається засвоїти поля шашкової дошки, але треба постійно повторювати вивчений матеріал, зокрема й назву полів. На вивчення кожної вертикалі, горизонталі та діагоналі варто виділити по одному заняттю. Опанування цих тем треба розділити у часі. Якщо розповідати про вертикалі доцільніше на початку навчального року, то ознайомлення з горизонталіями та діагоналіями шашкової дошки бажано відкласти на середину навчального року.

Перетворення шашки. Якщо шашка досягла будь-якого із проти-
лежних полів, то вона стає дамкою. Щоб відрізнити дамку від інших
шашок, її позначають двома шашками, поставленими одна на одну.
Проте трапляються випадки, коли шашку, яка стає дамкою, переверта-
ють. Це перетворення відбувається у два етапи. Спочатку ми знімаємо
білу шашку з сьомої горизонталі, а потім ставимо білу дамку на вось-
му горизонталь. Аналогічно перетворюються чорні шашки. У білих і
чорних шашок є по чотири дамкових поля. Після перетворення шаш-
ки у дамку вона отримує нові права. На дошці може бути по декілька
дамок. Кожна шашка може перетворитися у дамку. Якщо на початку
партії у нас є по 12 шашок, то може бути і по 12 дамок. Проте в такій
кількості дамок нема потреби, оскільки для перемоги достатньо мати
лише одну дамку.

Сила дамки визначається місцем розташування дамки на шаш-
ковій дошці. Вона сильніша від простої шашки приблизно вдвічі, а це
означає, що дамка рівна двом простим шашкам. Однак таке порівнян-
ня можливе на початку та в середині партії, в закінченнях гри дамка
часто набуває значної сили.

Правила бою. Дамка, на відміну від простої шашки, має велику
свободу руху: вона ходить на будь-яке вільне поле по діагоналі як упе-
ред, так і назад. Дамка (як і проста шашка) може ставати тільки на
вільні поля, тобто на поля, не зайняті іншими шашками. Через свої
шашки дамка перескакувати не може. Вона може бити як уперед, так
і назад, незалежно від кількості вільних полів до неї, якщо тільки ця
шашка знаходиться на одній діагоналі з дамкою і якщо є вільне поле
за цією шашкою. Якщо за шашкою є декілька вільних полів, то дамка,
здійснивши бій шашки суперника, може зупинитися на будь-якому із
вільних полів.

Під час вивчення матеріалу цю тему подаємо дошкільникам на
декількох заняттях, розповідаючи спочатку про перетворення шашки
в дамку, а потім вивчаємо, як дамка ходить і б'є. Бій дамки дітям та-
кого віку непросте збагнути. У них ще відсутнє відчуття шашкового
простору, і вони можуть перестрибувати з однієї діагоналі на іншу під
час виконання ходу і бою дамки. Тому хід та бій дамки повторюємо
на прикладах з кожним вихованцем по декілька разів до повного за-
своєння матеріалу.

Шашкова комбінація. Наступним кроком у вдосконаленні тактичного зору є пошук і розв'язання шашкових комбінацій. Шашкова комбінація – це серія пов'язаних між собою ходів, які мають певну ідею і форсовано ведуть до поставленої мети за допомогою жертв шашок і заключного удару. Шашкова комбінація має свої закони. В основі кожної комбінації закладена ідея – думка про певний фінальний удар. Реалізація комбінації вимагає строгого порядку ходів, що диктуються особливостями позиції. А ходи, що здійснюють комбінацію, становлять її механізм.

Організація роботи з навчання дітей гри в шашки:

Організація гурткових занять

Гурткові заняття плануються проводити як комбінованим способом, чергуючи елементи теоретичної та практичної діяльності з ігровими та змагальними навичками, а також з виховними заходами; як у першу, так і в другу половину дня, під час занять і в повсякденному житті. Під час проведення занять треба орієнтуватися на найбільш активних дітей, проте необхідно прагнути до того, щоб й інші діти також засвоювали виучуваний матеріал, використовуючи при цьому диференційований підхід.

Заняття з гри в шашки проводяться за принципом від простого пояснення до складнішого. Незважаючи на достатню складність засвоєння шашкової грамоти, пропонований матеріал простий та доступний. На допомогу вихователям розроблено:

- дидактичні вправи та ігри, які можна використати як для вивчення нового матеріалу, так і для закріплення вже знайомого матеріалу;
- добір мультфільмів для перегляду та ознайомлення з шашковою грою відомих дітям казкових героїв;
- конспекти занять для використання педагогами, де в ігровій формі педагог вводить дітей у світ шашок, ознайомлює їх з історією розвитку та відомими шашкістами України та прищеплює їм любов до давньої та мудрої гри;
- турніри та дозвілля;

- пам'ятка для педагогів “Правила гри”, яку можна виготовити у вигляді плаката та застосовувати під час занять, турнірів для закріплення, повторення та постійного виконання дітьми в грі;
- інформація про відомих шашкістів України, для ознайомлення як самим вихователям, так і дітям і батькам;
- тлумачення основних понять шашкової гри, які необхідні для роботи педагогові та батькам.

Цей матеріал розміщено у додатках. Конспекти занять подано вибірково.

Під час занять можна використовувати ребуси, загадки, вірші, цікаві завдання, вікторини, які сподобаються дошкільникам.

Організація дидактичних ігор та вправ

Дидактичні ігри та вправи можна використовувати: на ознайомлення з шашковою дошкою та закріплення знань, з початковою позицією шашок, на оволодіння ходами та тактикою гри. Розміщені в додатках ігри та вправи можна використати під час занять чи іншої організованої діяльності з дітьми, під час закріплення вивченого матеріалу, вправління та в індивідуальній роботі з дітьми.

Організація проведення турнірів, дозвіль з дітьми

Підсумком реалізації змісту програми є організація тренувальних турнірів, вікторин, змагань між дітьми, під час яких діти отримують задоволення, гордість від виграшу; бажання вигравати під час отримання грамот чи призів.

Організація індивідуальної роботи з дітьми

Індивідуальна робота з дітьми проводиться на закріплення теми або на вправління будь-якої комбінації в грі. Доцільно проводити з тими дітьми, які були відсутні під час вивчення нового поняття чи теми. Під час індивідуальної роботи можна використати дидактичні вправи, ігри, розв'язування задач, програвати ходи як з вихователем, так і між дітьми.

Залучення батьків до процесу навчання дітей гри в шашки

Роботу з батьками потрібно будувати на основі тісної співпраці, у процесі якої батьки розумітимуть важливість залучення дітей до гри

в шашки з дошкільного віку. За допомогою анкетування з'ясувати, чи вміють батьки грати в шашки, чи грають у сім'ях, чи бажають, щоб їхня дитина навчилася грати в дитячому садку. За допомогою порад та консультацій допомагати батькам вирішувати певні питання з навчання дітей гри у шашки, залучати їх як рівноправних партнерів.

Форми роботи з батьками

Анкетування, опитування, індивідуальні бесіди з батьками, батьківські збори з показом фрагментів діяльності дітей (їх мета – звернути увагу батьків на значення ігор у шашки для дітей), консультації, поради, залучення батьків до виготовлення шашок (з покидькового матеріалу, з паперу тощо), спільні змагання, турніри між командами батьків та дітей, “Вечірні турніри”, де батьки за бажанням грають шашкову партію чи є суддями у грі дітей, збір та демонстрування спеціальної літератури.

КОНСПЕКТИ ЗАНЯТЬ

Заняття 1

“Незнайома країна”

Мета: ознайомити дітей з історією виникнення гри в шашки, шашковою дошкою та шашками; закріпити знання про геометричні фігури; вдосконалити роботу дітей за картками-схемами; розвивати пам’ять, мислення, увагу; прищеплювати інтерес до гри.

Матеріали: іграшка Зайчик, карта-схема, фрагменти геометричних фігур, шашкова дошка, шашки; мультфільм “Про поросятко, яке вміло грати в шашки”.

Хід заняття

Вихователь. Сьогодні до нашого садочка завітав Зайчик. Він приготував для вас цікаве завдання. Подивимося, чи ви впораетесь з ним.

(Вихователь дістає з торбинки фрагменти геометричних фігур різних кольорів та карту-схему.)

Вихователь. Ви маєте з частинок скласти геометричні фігури та викласти їх за схемою. *(Діти виконують завдання.)* Назвіть геометричні фігури, якого вони кольору, полічіть їх і скажіть, зі скількох частин вони складаються. *(Відповіді дітей.)*

Вихователь. Зайчик приніс із собою цікаву дощечку та хоче ознайомити вас із новою грою “Шашки”. Називається ця дошка – шашкова, тому що грають на ній шашками. А може, хтось із вас уже вміє грати в цю гру? Чи знаєте ви, в яку ще гру грають на цій дошці? *(Відповіді дітей.)*

Вихователь. А Зайчик вам хоче розповісти історію виникнення гри в шашки, тому що вона має свою історію.

Перша, схожа на шашки, гра була відома у Стародавньому Єгипті під назвою “сенет”. Де саме вперше з’явилися шашки, і досі точно не відомо. Ця гра виникла у різних народів дуже давно. Згідно з одним із джерел, шашки (кістки) винайшов старогрецький воїн Паламед, який

брав участь в облозі Трої, щоб військо ахеян не нудьгувало, поки неприступні стіни Іліона охороняв Гектор. Є легенда, що шашки винайшли мешканці Лідії (нині територія Туреччини). До речі, знаменита Троя була розташована саме в цьому регіоні. Мешканці Лідії в невражайні роки страждали від голоду і не від доброго життя придумали “їжу для розуму” – гру “Шашки”.

В Україні вони з’явилися в X столітті. В шашки грають у багатьох країнах: в Англії, Америці, Італії, Канаді тощо. Гра проникала в різні країни, і її правила постійно змінювалися. На сьогодні існує багато різноманітних систем: англійська, американська, канадська, російська тощо. Також налічується не один і не два варіанти цієї гри. У вересні 1947 року засновано Всесвітню федерацію шашок. З того часу вона почала проводити чемпіонати з різних видів цієї гри.

Грають у шашки на квадратній дошці, розділеній на білі та чорні клітинки, їх 64 чорного і білого кольорів, та 12 шашок білого й чорного кольорів. Два суперники, один грає білими шашками, а інший – чорними. Першими ходять білі. Суперники грають по чергово, пересуваючи свою шашку по діагоналі. У ході гри можна взяти шашку суперника, що опинилася поряд. Коли проста шашка опиняється з протилежного боку, вона перетворюється на дамку і має перевагу над іншими шашками. Вона рухається по діагоналі через будь-яку кількість квадратів. У шашки грають розумні та здібні люди.

Вихователь. Зайчик приніс цікавий мультфільм про лісових друзів, які грали в шашки. І хоче разом з вами його переглянути.

(Перегляд мультфільму “Про поросятко, яке вміло грати в шашки”).

Вихователь. Чи зацікавила вас гра в шашки? Отже, Зайчик хоче вам подарувати шашкові набори для гри в шашки, щоб ви опанували її та проводили турніри з однолітками й запрошували дорослих.

Заняття 2 **“Країна шашок”**

Мета: ознайомити дітей із видами шашок; закріпити знання про історію походження гри; вдосконалювати навички орієнтування на аркуші паперу, вміння складати з частин ціле; розвивати пам’ять, мислення, увагу; виховувати серйозне ставлення до гри.

Матеріали: іграшка Зайчик; конверт із картинкою літака, розрізаною на шість частин; аркуш паперу А 3, геометричні фігури: два круги синього й жовтого кольорів, трикутник червоного кольору, квадрат жовтого кольору; шашки, шашкова дошка; дидактична гра “Прикрась килимок”, дидактична гра “Побудуй шашкову дошку”.

Хід заняття

Вихователь. Усі діти різні, але водночас чимось дуже схожі між собою. Пропоную переконатися в цьому. Присядьте всі разом та дайте відповіді на такі запитання. *Хто любить морозиво? Плавати в річці? Збирати іграшки? Кататися на велосипеді?* Отже, всі діти мають чимало спільного.

Вихователь роздає дітям конверт із розрізаною картинкою і пропонує об’єднатися в пари, щоб виконати таке завдання: розглянути фрагменти картинки в конвертах й утворити з них ціле зображення.

Вихователь. Що у вас утворилося? (*Літак.*) Ось на такому літакові наш Зайчик облітав багато країн і дізнався чимало цікавого про шашки.

Зайчик. Привіт, діти! Сьогодні я хочу вам розповісти про види шашок. Шашкова гра поділяється: *за розміром дошки* (12x12 – канадські, 10x10 – міжнародні, 8x8), *за кількістю шашок* і *за правилами*. До них належать: різні варіанти розташування фігур на дошці на початку гри; хід по горизонталі або вертикалі й по діагоналі; можливості пересування незнайомої ще вам дамки; правила взяття фігури супротивника. В одних іграх є варіанти бою, а в інших – обмеження; відмінності спостерігаються і в правилах переходу в дамку.

Доцільно виокремити такі види шашок: міжнародні, англійські, бразильські, канадські, турецькі, російські, піддавки, діагональні. У цю гру грають у будь-якому віці.

А зараз пропоную вам пограти в гру “Прикрась килимок”.

На фланелеграфі розміщено аркуш паперу А 3 прямокутної форми. На столі у вихователя фігури: два круги синього й жовтого кольорів, трикутник червоного кольору, квадрат жовтого кольору.

Вихователь. Розмістіть у верхньому лівому куті синій круг, у нижньому лівому куті – жовтий круг, у верхньому правому – червоний трикутник, у нижньому правому – жовтий квадрат. Посередині намалуйте червоний овал.

Після виконання завдання вихователь називає місце розташування фігури, а діти називають зображену геометричну фігуру.

Вихователь. Пропоную вам полічити вголос від 1 до 4, але при цьому ще й стрибати. Це складніше. На підлозі лежать чотири обручі. Щоразу, коли називаєте якесь число, ви повинні підстрибнути. Я стаю у перший обруч, вимовляю “один” і стрибаю один раз. Після цього стаю у другий, кажу “два” і підстрибую двічі і т. д. Спробуйте і ви.

– Що потрібно для гри в шашки? А хто зі стародавніх богів придумав цю гру і для чого? *(Діти відповідають на запитання.)*

Вихователь. Спробуємо побудувати шашкову дошку для наших звірів – іграшок, які мешкають у куточках групи, – з будівельного настільного конструктора. *(Дидактична гра “Побудуй шашкову дошку”).*

Вихователь. Гадаю, що наші звірі також зацікавляться грою в шашки. До нових зустрічей!

Заняття 3

“Відомі українські шашкісти”

Мета: ознайомити дітей із досягненнями українських чемпіонів із шашок; вправляти в умінні уважно слухати та виконувати словесну інструкцію; розвивати увагу, пам’ять, мислення та дрібну моторику рук; виховувати почуття впевненості у собі, інтерес до гри та бажання продовжувати гру в майбутньому.

Матеріали: іграшка Зайчик; цифри від 1 до 10; десять лічильних паличок; шашки, шашкова дошка; презентація на слайдах “Відомі шашкісти України”; рухлива гра “Зайці та мисливець”, дидактична гра “Шашкова дошка”.

Хід заняття

Вихователь. Скільки в кожного з вас очей? рук? ніг? тощо. Зайчик хоче перевірити, як ви вмієте рахувати. Сідайте зручно на килимок. Перед вами лежать картки з цифрами від 1 до 10. Завдання: ви маєте показати картку з цифрою, яка відповідає кількості предметів на моїй картинці. *(Діти виконують завдання.)*

Вихователь. Ще одне завдання підготував для вас Зайчик. Перед вами лежать лічильні палички. Зайчик вибрав місце для змагань і проклав до нього кілька маршрутів. Лічильні палички допоможуть вам повторити один із них. Вихователь називає кількість лічильних паличок

і напрямок, у якому їх треба покласти, а діти виконують дію: одна паличка – вправо; одна – вгору; одна – вправо; одна – вгору; одна – вліво; одна – вгору; дві – вправо; одна – вниз; одна – вправо.

Відпочинемо та пограємо в гру “Зайці та мисливець”. Лічилкою діти обирають “мисливця”.

Гру проводять у груповій кімнаті, залі або на вулиці. Вихователь обирає одного із гравців “мисливцем”, решта – “зайці”. Місце для проведення гри називається ігровим полем, причому на одній з його сторін відокремлюють ризико невеликий простір для “мисливця”. “Зайці” сидять на протилежному боці.

На початок музики “зайці” виходять на середину кімнати і стрибають, імітуючи стрибки зайців.

На закінчення музики і за сигналом вихователя “Мисливець!” – “зайці” втікають на свої місця, а “мисливець” цілиться їм у ноги м’ячем. “Заєць”, у якого влучили, вибуває з гри.

Гра може тривати доти, поки “мисливець” не “спіймає” всіх “зайців”; якщо діти втомляться, то гру зупиняють раніше. Повторюючи гру 2-3 рази, обирають нового “мисливця”.

Замість музичного супроводу можна використати бубон або інші музичні інструменти.

Правила гри. “Мисливець” не повинен залишати свого місця доти, поки не почує вказівки вихователя. Якщо м’яч відскочив в іншого “зайця”, його не вважають спійманим. “Зайці”, втікаючи від “мисливця”, рухаються стрибками вперед.

Вихователь. Сідайте зручніше за столи та послухайте Зайчика. Сьогодні він розповість нам про українських шашкістів (інформація на слайдах).

Україна є однією із провідних шашкових країн у світі. Про це свідчать досягнення наших спортсменів-шашкістів.

Ісер Куперман – український шашкіст, багаторазовий чемпіон світу з міжнародних шашок. Починав він, як і ви, з шахового гуртка в школі. Написав багато книг із шашкової гри, які стали вагомим внеском у шашкову літературу.

Ольга Левіна – українська спортсменка з міжнародних шашок, харків’янка. Чотириразова чемпіонка світу.

Вікторія Мотричко – чемпіонка України та світу, міжнародний гросмейстер (суддя), одеситка. Перших успіхів на міжнародній арені досягла у 12 років, здобула перемогу серед міні-кадеток.

Юлія Макаренкова – міжнародний гросмейстер з російських шашок, майстер спорту міжнародного класу з шашок, багаторазова чемпіонка України, киянка.

Дар'я Ткаченко – чемпіонка світу з міжнародних шашок, уродженка Донецької області. Грає в шашки з 10 років, у 13 років стала бронзовою призеркою чемпіонату України серед дівчат. Нагороджена орденом княгині Ольги III ступеня. Заслужений майстер спорту України.

Надія Чижевська – майстер спорту України міжнародного класу, суддя національної категорії, уродженка Донецька. Багаторазова призерка чемпіонатів та кубків України.

Як бачимо, Україну справді можна назвати однією з найбільших шашкових держав. А зараз пограємо в гру.

Дидактична гра “Шашкова дошка”

За допомогою лінійки треба накреслити шашкову дошку та розфарбувати відповідно клітинки, не виходячи за межі. *(Діти виконують завдання.)*

Вихователь. Ви дуже добре попрацювали. Ці намальовані дошки ми збережемо і будемо грати на них, коли вивчимо всі правила гри в шашки. А зараз згадаємо, яких українських шашкістів ви запам'ятали. *(Діти повторюють.)*

Вихователь. Будемо сподіватися, що і ви в майбутньому станете чемпіонами нашої країни, і ми з гордістю будемо розповідати про ваші досягнення.

Заняття 4

“Білі та чорні шашки”

Мета: ознайомити дітей з білою та чорною шашками, вправляти їх в орієнтуванні у просторі, позначати словами напрямки: ліворуч, праворуч, уперед, назад; розвивати кмітливість, пам'ять; виховувати вміння чути й виконувати інструкції вихователя.

Матеріали: карта-схема групової кімнати, шашкова дошка, шашки.

Хід заняття

Вихователь. Сьогодні вранці я знайшла на столі карту, тож розглянемо її. *(Вихователь показує карту, на якій написано “Шлях до Чорно-Білого королівства”).* Що це за королівство таке і де воно знаходиться, я не знаю. Уважно розглянемо карту, можливо, і дізнаємося. *(Діти розглядають і знаходять подібність предметів із груповою кімнатою.)* Діти, я здогадалася: “Чорно-Біле королівство” розташоване десь неподалік. Давайте разом відшукаємо його. *(Діти по карті шукають дорогу і знаходять демонстраційну дошку з назвою “Чорно-Біле королівство”).*

Вихователь. Ось ми й відшукали його та дізналися, що це за королівство. Так, це шашкова дошка. Але чому королівство називається Чорно-Білим? *(Тому що на дошці є чорні та білі клітинки.)* Ці клітинки на шашковій дошці називаються полями. Є чорні та білі поля. А хто скаже, як розміщуються ці поля? *(Почергово. Білі та чорні клітинки чергуються.)* Скільки білих квадратів знаходиться на полі? Хто зможе їх полічити? *(Білих квадратів – 32, чорних – 32.)* Яких полів більше – чорних чи білих? *(Порівну; однаково; рівна кількість; білих квадратів стільки ж, скільки чорних.)* Скільки білих полів знаходиться посередині шашкової дошки? *(На шашковій дошці їх усього 2.) А чорних? (Також 2.)*

Вихователь. Діти, чомусь королівство зовсім порожнє і ніхто із мешканців нас не зустрічає. Можливо, щось трапилося? *(Пропозиції дітей.)*

Вихователь. Але хто це залишив для нас маленькі шашкові дошки? Тільки вони зовсім білі. *(Вихователь показує заздалегідь підготовлені, розкреслені паперові дошки.)* Напевне, мешканці Чорно-Білого королівства просять про допомогу. Потрібно розфарбувати дошку, чергуючи чорні та білі поля. *(Діти розфарбовують свої маленькі шашкові дошки.)*

Вихователь. Ви всі впоралися із завданням. Погляньте, на полі з'явилися всі її мешканці – це білі й чорні шашки. Шашки – це плоскі фігурки одного розміру, але різного кольору. Вони можуть бути виготовлені з дерева, пластмаси, бурштину чи кістки тварини. Шашка рухається по дошці лише навкоси на одну клітинку *(показ вихователя).*

Заняття 5 “Шашкова азбука”

Мета: вчити дітей знаходити на дошці місце розташування шашки, рахувати клітинки кожної сторони, називати цифри та букви; вправляти їх у правильному розташуванні шашок на шашковому полі; закріпити порядкову лічбу; розвивати діалогічне мовлення у дітей, логічне мислення, пам’ять; виховувати цілеспрямованість, наполегливість та інтерес до шашкової гри.

Матеріали: іграшки: Зайчик та Їжачок, дві картинки для гри “Знайди відмінності”, цифри від 1 до 8, шашкова дошка та шашки, гра “На місця!”

Хід заняття

Вихователь. Сьогодні знову завітав Зайчик, але він прийшов не сам, а разом зі своїм другом Їжачком. Вони принесли дві майже однакові світлини, вам потрібно розглянути їх і знайти вісім відмінностей між ними *(Діти виконують завдання.)*

Вихователь. Ви добре впоралися із завданням. Зайчик та Їжачок дуже поспішали до вас у гості, але коли збиралися, то розсипали всі цифри. І просять вас допомогти їм розкласти цифри від 1 до 8 на нижній смужці. *(Діти виконують завдання.)* А тепер кожну парну цифру перекладіть на верхню смужку та назвіть їх.

Вихователь. Послухайте розповідь про гру в шашки. Двоє гравців грають на шашковій дошці. У початковій позиції кожен із них має по 12 шашок, які розташовують на чорних полях дошки в першому, другому і третьому рядах (білі) й шостому, сьомому, восьмому рядах (чорні). Праворуч та ліворуч на дошці є цифри. Назвемо їх. *(Діти рахують до восьми.)* Першими ходять білі. Під час кожного ходу гравець має перемістити одну шашку. Пропускати ходи не можна. Під час ходу шашка переміщується на незаповнене поле по діагоналі тільки на одну клітинку і лише вперед. Моя шашка рухається так *(вихователь демонструє рух шашки на демонстраційній дошці)*. Тепер я можу назвати, що моя шашка з третього ряду перемістилася на четвертий. *(Вихователь демонструє ще декілька прикладів руху шашки та пропонує дітям назвати відповідний ряд)*. Крім цифр, на дошці є букви, вони не українські, не російські і навіть не англійські. Вони

латинські і читати їх потрібно на шахівниці так: спочатку читаємо букву, а потім – цифру.

Настав час пограти в гру “На місця!” Вибирайте собі партнера по грі, а Зайчик гратиме з Їжачком. Перед початком гри між учасниками проводять жеребкування, щоб вибрати гравця, який ходитиме першим. Одному з гравців треба взяти в одну руку білу шашку, в другу – чорну, затиснути їх у кулак. Інший гравець вказує на кулак, у такий спосіб з’ясувавши, якими фігурами гратиме.

Проводимо жеребкування. Сідайте за столики та правильно покладіть дошку між собою, за командою розташуйте шашки на дошці у початкову позицію, хто швидше.

Вихователь. Сподіваюся, вам сподобалося. Ми будемо продовжувати знайомитися з грою в шашки.

Заняття 6

“Правила гри в шашки”

Мета: ознайомити дітей із правилами гри; вправляти у правильному розташуванні шашок на шашковому полі та співвідносити букву з цифрою; розвивати пам’ять, логічне мислення, увагу; виховувати впевненість у собі та вміння зосереджуватися.

Матеріали: шашки, шашкова дошка; гра “На місця!”, плакат “Пам’ятка”.

Хід заняття

Зайчик. Сьогодні я до вас прийшов, щоб ознайомити із правилами гри в шашки. Але перш ніж розповісти вам про них, хочу перевірити, як ви вмiєте розставляти шашки на шахівниці.

Гра “На місця!”

Проводиться жеребкування, гравці отримують шашки білого або чорного кольору, правильно розташовують дошку між собою, а потім за командою ставлять шашки на дошці у початкову позицію хто швидше.

Вихователь. Ви вже вмiєте розміщувати шашки на шашковій дошці. А зараз я хочу ознайомити вас із правилами гри. У кожній гри є свої правила. У грі в шашки їх є декілька. Слухайте уважно та запам’ято-

вуйте такі основні правила: у початковій позиції всі шашки прості; ходом у партії вважається пересування шашки з одної клітинки на іншу; проста шашка ходить тільки вперед на суміжну вільну клітинку по діагоналі. Перший хід у партії завжди робить той, хто грає білими. Кому грати білими, визначають жеребкуванням. На минулому занятті ми з вами розглядали цифри, які є на дошці. Але, крім цифр, є ще букви. Букви позначені не українські, а латинські. Сьогодні ми спробуємо їх назвати і запам'ятати. Розміщені вони знизу та вгорі. Давай-те спробуємо. *(Діти вправляються у виконанні руху шашки.)* А зараз прочитайте місце розташування наших шашок. *(Вихователь запитує у дітей, де знаходиться вказана шашка на дошці.)*

Крім правил, які я вам назвала, існують ще й такі:

- Торкнувся шашки – ходи.
- Під час “тихого ходу” шашка переміщається тільки вперед.
- Дамка може рухатися у будь-якому напрямку і на будь-яку відстань.
- Якщо шашка доходить до останньої горизонтальної лінії, то вона стає дамкою.
- Якщо на шляху шашки, що б'є, стоїть декілька шашок суперника, то він зобов'язаний побити всі.
- Ударний хід може бути виконаний як уперед, так і назад.
- Взяття шашки суперника є обов'язковим.
- Партія вважається завершеною:
  - якщо у суперника не залишилося жодної шашки;
  - якщо у суперника є шашки, але не може зробити хід, при цьому відбувається “завмирання” шашок;
  - якщо суперник сам себе визнає переможеним;
  - у тому разі, коли нічия (це закінчення гри, коли нікому не при-суджується перемога).
- Джентльменські правила:
  - не треба підказувати, відволікати увагу суперника;
  - не сміятися з програшу інших;
  - шашки знімаєте охайно, без зайвого шуму.

Отже, під час гри в шашки потрібно поводитися як вихована, культурна людина. Поразка є наслідком помилки, яка була допущена у процесі гри. Без помилок гри не буває – тоді б взагалі не було переможців. Помиляються не лише початківці, а й чемпіони світу, проте їхні помилки є наслідком перенапруження, втоми, що і впливає на якість гри. Ми з вами виготовимо великий плакат із правилами гри. Це й буде нашою “Пам’яткою” для дотримання правил гри.

Заняття 7

“Перспективи, вулиці і провулки Чарівної дошки”

Мета: закріпити знання дітей про гру в шашки, правила гри; вправляти в умінні орієнтуватися на площині, закріпити поняття: “вертикальні”, “горизонтальні” лінії; розвивати логічне та абстрактне мислення, уяву; виховувати впевненість у собі, наполегливість.

Матеріали: кольорові шашкові дошки, шашки, фішки з адресами шашок, кольорові долоньки.

Хід заняття

Вихователь. Хочу вам повідомити, що в нашому садочку проходить шашковий турнір серед старших груп. Чи хочете взяти участь у ньому?

Тоді я пропоную вам підготуватися до цього турніру, згадати все, що ми знаємо про гру в шашки, та закріпити правила гри.

Вихователь. Хто з вас знає, що таке турнір? (*Вид змагання.*) Як називають людину, яка грає в шашки? (*Шашкіст, сеансер.*) А яким має бути шашкіст? (*Вихованим, стриманим, добрим тощо*). Що потрібно для гри в шашки? (*Суперник, шашкова дошка, шашки, знання правил гри.*) Хто може грати в шашки? (*Будь-яка людина.*) Як вітаються суперники один з одним на початку та в кінці гри? (*Потискують один одному руки на початку та в кінці гри.*) Шашкова дошка – дуже незвичайна і приховує у собі чимало таємниць. Давайте всі разом розгадаємо дивовижні таємниці чарівної дошки. (*Діти сідають за столи.*)

Вихователь. Я буду вам ставити запитання, а ви спробуйте безпомилково на них відповісти. Уважно розглядаємо шашкову дошку, не поспішаючи, вивчаємо її.

Вихователь. Що ви бачите на дошці? (*Однакові маленькі квадратики, що чергуються за кольорами.*) Чим шашкові дошки схожі, а чим вони різняться? (*Схожі за формою та розміром, а різняться за кольором.*) Згадайте, скільки всього білих і чорних клітинок. (*Білих клітинок – 32, чорних клітинок – 32.*) Що можна сказати про кількість чорних та білих клітинок на дошці? (*Однакова кількість, порівну, по 32, скільки білих, стільки ж і чорних.*) Клітинки на шашковій дошці можуть бути білі й коричневі, білі та зелені, білі та червоні, але завжди будуть називатися: білі та чорні. Як називається кожен квадрат чи клітинка? (*Поле.*) Перевірте, чи правильно ви розмістили свої шахівниці. Запам'ятайте, що кутове поле справа завжди біле, а кутове поле зліва – чорне.

А чи знаєте ви, що шашкова дошка складається не лише з полів-квадратів, а ще з безлічі різних шляхів-доріжок? І назви у них різні. Як називаються вісім рядів зліва направо? (*Горизонтальні.*)

А зараз ви позначите кожну лінію цифрою. Цифра ставиться збоку ліворуч і праворуч від дошки. Але ми з вами поставимо тільки зліва. (*Діти виконують завдання.*) Як називаються вісім рядів знизу вгору? (*Вертикальні.*) А позначають їх латинськими буквами. Пропоную вам провести по одній горизонтальній лінії олівцем синього кольору, а вертикальну лінію – червоним олівцем і порівняти їх за довжиною.

Яка лінія довша: горизонтальна чи вертикальна? (*Лінії рівні.*)

Вихователь. Пропоную вам пограти. Для цього треба об'єднатися у дві команди. (*Діти вибирають цифру і діляться на парні та непарні.*) Злий чаклун розсипав шашкову дошку на горизонталі. Вам потрібно їх зібрати. (*Діти виконують завдання за круглим столом.*)

Ми з вами знаємо, що горизонтальні лінії позначають цифрами, вертикальні – буквами, оскільки це головні лінії. На вашу думку, що ще може позначатися буквою та цифрою? (*Клітинки-поля*). Так, кожне із 64 полів має свою “адресу”, свою назву. У шашках спочатку називають букву, а потім – цифру.

Гра “Знайди поле”

Вихователь роздає по 2 фішки з “адресою” полів, а діти повинні знайти і поставити свою фішку на відповідне поле.

Вихователь. Ось ви й ознайомилися із шашковою дошкою, на якій розіграватимуть шашкові бої. А зараз я пропоную вам відпочити та пограти в гру з чарівними долоньками. Будьте дуже уважними!

(Вихователь по чергово показує кольорові долоньки: фіолетова – діти завмирають, жовта – шепочуться, червона – кричать.)

Вихователь. Будь-яка гра – чи то шашки, чи футбол чи теніс, чи хокей – має свої правила. Згадайте і назвіть правила, які ви знаєте, а ми перевіримо їх за допомогою плаката. Пам'ятайте, що програш не можна вважати чиєюсь ганьбою.

Отже, ми згадали азбуку шашкової гри і закріпили правила. А що робити, якщо немає шашок і шашкової дошки? *(Шашкову дошку можна намалювати, а замість шашок можна взяти гудзики, цукерки тощо.)* Правильно, але щоб швидше розв'язати цю проблему, кожному з вас дарую шашкову дошку, а шашки підготуєте самостійно. Настав час визначити переможця. Вперед, до перемоги!

Вихователь пропонує дітям повторювати рухи *(кожен рух двічі)* відповідно до слів. *(Пальчикова гімнастика.)*

Гра дітей на шашкових дошках.

Заняття 8

“Діагоналі шашкової дошки”

Мета: ознайомити дітей із поняттями: “діагональ”, “велика (головна) дорога”, “двійник”, “трійник”; закріпити навички розміщення шашок у початкову позицію та виконувати ходи за зразком вихователя; розвивати пам'ять, увагу, комбінаційний зір; виховувати наполегливість, почуття колективізму під час гри.

Матеріали: іграшка Зайчик, шашки, шашкова дошка; ігри: “Двійник”, “Став по діагоналі”, “Чия шашкова команда швидше збереться?”

Хід заняття

Вихователь. Слушайте наступний урок про шашки. Сьогодні нам Зайчик розповість про діагоналі на шашковій дошці. Косі лінії дошки, що проходять через поля одного кольору, називають діагоналями. *(Вихователь показує на демонстраційній дошці.)*

Дві діагоналі (*по 6 полів у кожній*), що лежать по обидва боки від “головної (великої) дороги”, і дві діагоналі (*по 3 поля в кожній*), що з’єднують перші дві по кінцях, утворюють “трійник”.

Дві діагоналі, що перетинають “велику (*головну*) дорогу” і “трійник” (*що складаються із 7 полів кожна*), з’єднуються по кінцях, утворюють “двійник”.

Шашки – це маленька “модель” життя. У шашках нема колективної відповідальності, не можна відкласти прийняття рішення або уникнути вибору. Шашкова сцена розвиває в людях якості, необхідні їм у реальному житті. Настав час закріпити знання на шашковій дошці. Вибирайте суперника та сідайте зручно за столи.

Гра “Став по діагоналі”

Діти розташовують шашки на шашковій дошці по діагоналі: зліва направо і навпаки, у початкову позицію.

Гра “Двійник”

У кожної дитини є по 6 шашок, що розташовуються на двох діагоналях (*лінія двійників*). Діти виконують ходи за зразком вихователя, а потім самостійно.

Вихователь. Настав час відпочити та пограти в гру “Чия шашкова команда швидше збереться?”

Заняття 9

“Перетворення шашки”

Мета: ознайомити дітей із дамкою та правилами її ходу; закріпити правила гри та розв’язування шашкових задач; вправляти в умінні орієнтуватися у просторі; розвивати пам’ять, увагу, творчу ініціативу; виховувати самостійність та інтерес до гри.

Матеріали: іграшки: Зайчик, м’яч; шашки, шашкова дошка; білий та чорний аркуші паперу, фарби, пензлик для малювання, кленові листочки, гра “Дамка проти простих шашок”, композиція П. Чайковського “Фея Драже”.

Хід заняття

Вихователь. Відгадайте загадку: “Упаде – підскоче, а вдариш – не плаче” (*М’яч*). Сьогодні до нас завітав Зайчик і взяв із собою веселого м’ячика. Пограємося з ним:

М’ячик наш уміє грати
В ваші руки попадати.
В нього запитань багато,
Чи будете відповідати?

Логічна розминка.

1. Скільки місяців у році?
2. Скільки днів у тижні?
3. Який зараз місяць?
4. Назвіть весняні місяці.
5. Яка зараз частина доби?
6. Назвіть сусідів числа 7.

Вихователь. Хочу продовжити урок з шашок та розповісти вам про нову фігуру – дамку. Сідайте зручніше на килимок та слухайте уважно. Якщо шашка дійде до останнього ряду шахівниці, вона стає дамкою. На шахівниці в обох гравців одночасно може бути по декілька дамок. На відміну від простої шашки, дамка переміщається на будь-яку вільну клітинку по діагоналі вперед або назад, але ставати може, як і проста шашка, лише на не зайняті іншими шашками клітинки, при цьому через свої шашки вона перестрибувати не може. На дошці дамки позначаються подвоєними шашками, встановленими одна на одну. Нижня частина дамки називається “підставою”, верхня – “короною”. Гра “Дамка проти простих шашок”. (*Спочатку вихователь показує дії з шашками, а потім діти відтворюють їх самостійно.*) Фізкультхвилинка.

Вихователь. А зараз ви намалюєте шашкову дамку. Виберіть чорний чи білий аркуш паперу, все залежить від того, яку дамку ви хочете намалювати. Білою чи чорною фарбою, вище середини аркуша, малюємо невеликий овал. Це буде обличчя шашкової дамки. Беремо маленький кленовий листок. Наносимо на нього фарбу чорного чи білого кольору. Робимо відбиток корони. Аналогічно наносимо фарбу на великий кленовий листок і ставимо відбиток нижче голови – це буде сукня з рукавами. Доопрацюємо деталі тонким пензлем: обличчя, прикраси, візерунок.

Діти працюють під супровід композиції П. Чайковського “Фея Драже”.

Заняття 10 “Допитливі шашкісти”

Мета: створити умови для інтелектуального розвитку дошкільників; активізувати логічне мислення, пам’ять, спостережливість, винахідливість, кмітливість; закріпити правила поведінки під час гри та вміння розв’язувати проблемні ситуації; виховувати впевненість у своїх силах, наполегливість, уміння спокійно реагувати на свої невдачі й позитивно ставитися до успіхів суперника.

Матеріали: столи, шашкові дошки, шашки, грамоти для переможців.

Хід заняття

Під музичний супровід до зали входять учасники змагань.

Вихователь. Що ви бачите на столах? (*Шашкові дошки і шашки.*) Чи вмієте ви грати в шашки? Гра в шашки дуже захоплива. У шашки грали і бідні, й багаті люди. Вона розвиває пам’ять, логічне та просторове мислення, кмітливість, виховує посидючість. Чи готові ви до гри?

Вихователь. Я оголошую імена гравців: хто братиме участь у сьогоднішній грі... Нам потрібно провести жеребкування, щоб визначити, хто з ким гратиме. (*Діти парами підходять до ведучого, одержують номер і сідають за столи.*)

Вихователь. Хочу нагадати вам правила гри. Використовуємо поле 8x8 клітинок. У змаганнях беруть участь два суперники. Перед початком гри у кожного з вас по 12 шашок. В одного гравця білі шашки, в другого – чорні. Кожен гравець розміщує шашки на шахівниці, по 12 фішок, які займають по 3 ряди з кожної сторони. Першими ходять білі. Під час гри шашки ставлять тільки на чорні поля, якщо вони не зайняті. Шашка переміщається по діагоналі вперед на одну клітинку і б’є тільки вперед або назад, при цьому вона рухається по діагоналі, на дві клітинки, перестрибуючи через шашку або дамку суперника.

Пальчикова гімнастика

Вихователь. Отже, згадали правила гри. Будьте уважними. Бажаю вам успіхів! (*Діти грають, вихователь спостерігає за діями дітей.*)

Після закінчення першого туру оголошують переможця.

Вихователь. Оголошуємо другий тур. Запрошуємо переможців першого туру підійти до ведучого та вибрати суперника за допомогою жеребкування. *(Діти дістають кольорові жетони, пари визначаються за кольором.)*

Вихователь. Оголошую третій тур! Гра переможців!
Гра завершується. Вихователь оцінює гру дітей.

Заняття 11 **“Кольорові шашки”**

Мета: прищеплювати інтерес до нетрадиційної гри; вдосконалювати вміння виконувати розрахунки на декілька ходів уперед; розвивати у дітей логічне мислення, впевненість у своїх силах; виховувати почуття впевненості у своїх силах, наполегливість, організованість.

Матеріали: кольорові шахівниці, шашки, цукерки; ігри: “Вибери свій колір”, “Хто перший розмістить шашки на шахівниці?”

Хід заняття

Вихователь. Сьогодні ми побуваємо у Шашковій країні. Разом пограємо та відпочинемо. Бесіда:

– Діти, а які настільні ігри ви знаєте? Що потрібно для гри в шашки? Якої форми шашкова дошка? Якого кольору квадрати на шашковій дошці? Сьогодні у грі використаємо дошки різних кольорів. Проведемо гру “Кольорові шашки”. *(Під супровід музики заходить Шахова Королева.)*

Шахова Королева. А куди це я потрапила?

Вихователь. А ви хто? Як тут опинилися?

Шахова Королева. Я – Шахова Королева. Вийшла оглянути свої володіння – і заблукала. Куди я потрапила?

Вихователь. Ви, шановна Королево, знаходитесь у Шашковій країні.

Шахова Королева. Дуже цікаво, що, крім нашої країни Шахів, якась є ще країна. Гра в шахи – це найдавніша і найцікавіша гра. Нею захоплювалися навіть королі. А шашки! Фі.

Вихователь. Зачекайте, зачекайте, шановна Королево, ми знаємо багато цікавого про шашки. *(Діти розповідають про виникнення гри.)*

Шахова Королева. У мене на казковій дошці є дуже цікаві запитання для вас. Дайте відповіді на них.

Логічні задачі

1. 5 груш виросло на дубі. Прийшли хлопчики і зірвали 2 груші. Скільки груш залишилося? *(На дубі груші не ростуть.)*
2. Що можна побачити закритими очима? *(Нічого.)*
3. Коли хочеться спати, по чому ти йдеш до ліжка? *(По підлозі.)*
5. Назвіть по черзі всі кольори веселки. *(Червоний, оранжевий, жовтий, зелений, голубий, синій, фіолетовий.)*

Шахова Королева. Ви дуже розумні та здібні діти. Мені вже час іти. У країні Шахів, напевне, мене зачекалися. До зустрічі, малята!

Вихователь. До побачення, Шахова Королево. А ми з вами розпочнемо гру.

1. Гра “Вибери свій колір”. *(Діти вибирають різноколірні шашкові дошки та за командою вихователя швидко знаходять шашки відповідного кольору.)*

2. Гра “Хто перший розмістить шашки на шашковій дошці?” *(За командою вихователя діти розкладають шашки на своїх дошках.)*

3. Гра в шашки. *(Діти грають, вихователь спостерігає, допомагає та виправляє помилки під час гри.)* У фіналі шашки замінюють цукерками.

Вихователь. Наша гра добігла кінця.

Заняття 12

“Морські пригоди шашок”

Мета: закріпити знання дітей про гру в шашки, вміння знаходити рішення у простих комбінаціях; продовжувати вправляти в умінні орієнтуватися у просторі; розвивати дрібну моторику рук, спостережливість, образне мислення; виховувати вміння зосереджуватися, почуття колективізму.

Матеріали: набір цифр; аркуш паперу, розграфленого на клітинки, стрілочки; шашки, шашкова дошка.

Хід заняття

Вихователь. Як ви гадаєте, що це за звуки? *(Звучать в аудіозапису звуки моря, хвиль.)*

– Так, це шум моря. А чи знаєте ви, що на морі відбуваються різні події, у морі живуть різні тварини і в морі можна знайти навіть скарб. Сьогодні я запрошую вас у мандрівку морем. Усі ви будете моряками, одягніть безкозирки і шикуйтеся. Команди, готові до подорожі? Перерахуватись! (*Діти перераховуються*). Микита, який ти стоїш за порядком?.. Бачу, що команди справді готові. Займіть свої місця. У кожного з вас буде свій корабель, якщо ви з'єднаєте цифри за порядком від 1 до 7, то він з'явиться (*пряма лічба*). Наші кораблі пливтимуть за чітко визначеним курсом, але він поки що зашифрований. Ми зможемо побачити його лише тоді, коли з'єднаємо всі цифри у зворотному порядку від 9 до 1 (*зворотна лічба*).

Вихователь. Ось у мене теж є маршрут, щоб ми не заблукали, нам допоможуть ці хлопчик та дівчинка. Вони будуть зупинятися в тому місці, де ми повинні зупинитися. Ну що ж, кораблі, у нас є чітко визначений маршрут, можна відправлятися. Сіли всі рівненько і в дорогу. Перший порт, до якого ми причалили, називається “Змагальний”. У ньому постійно відбуваються змагання між човниками, вітрильниками і яхтами. Давайте поспостереігаємо за перегонами. Сьогодні відбуваються змагання між човнами: команда чорних та команда білих. (*Команди відповідають на запитання*):

1. Які настільні ігри ви знаєте?
2. З якої країни прийшла гра в шашки?
3. Які є види шашок?
4. Якої форми шашкова дошка?
5. Які є поля на шашковій дошці?
6. На яких полях проходить гра?
7. Чим відрізняється дамка від простої шашки?
8. Які шашки ходять першими?

Вихователь. Ви добре відповідали на запитання, але жодної скрині нам не довелося побачити в цьому порту, тому будемо шукати далі.

Наступний порт, у який ми потрапили, називається “Морські пригоди”. Сідайте зручніше за столи та починаємо гру між командами, вибирайте собі суперника. Чорні шашки – піратські кораблі, білі – за задумом дитини. Ходити шашками вперед по діагоналях почергово із супротивником та при нагоді бити, перестрибуючи через них.

Вихователь. Наступний порт називається “Відпочинок”. Мешканці цього порту знають багато віршиків, ігор. Вони хочуть ознайомити вас з ними.

Фізкультхвилинка

Рибки весело плескали
(Руки над столом, долоні донизу)
У чистій, свіженькій воді.
(Торкнутися кожним пальчиком столу)
То зіжмуться, розіжмуться,
(Стиснути в кулачки)
То зариються на дні.
(“Занурити” руки під стіл)

Ми з вами і відпочили, і нову гру вивчили, але скрині в цьому порту так і не знайшли. Тепер можемо рухатися далі. Наступний порт називається “Корабельний”. *(Викладання цифр, читання слів.)* У цьому порту є багато кораблів, човників, яхт, і кожен з них має свою назву. Але раптом трапилося лихо. Налетів вітер, і всі літери в назвах переплуталися. Допоможіть їм і розшифруйте назви.

Вихователь. Молодці, допомогли, але скрині в цьому порту також нема. Треба рухатися далі. Наступний порт називається “Шукачі скарбів”. *(Вихователь звертає увагу дітей на сітку з клітинками, розміщену на фланелеграфі.)*

Вихователь. Це карта, за допомогою якої ви зможете дістатися до захованого скарбу. Для цього вам треба прокласти до нього шлях. Поставимо кружечок на крапку – звідси почнете рух. Кожен крок позначаєте стрілочкою.

Вихователь. Слухайте мене уважно: від крапки один крок вправо; один крок униз; два кроки вправо; один крок униз; два кроки вправо; один крок униз; два кроки вправо; два кроки вгору; три кроки вправо. От ви і дісталися до скрині зі скарбами! *(Вихователь роздає солодоці дітям.)*

Заняття 13 “Гравці, до бою!”

Мета: закріпити знання, вміння та навички дітей грати в шашки; вдосконалювати вміння робити розрахунки під час гри, знаходити розв’язання різних задач; формувати у дітей інтерес до спортивної гри – шашки; розвивати розумові та вольові якості; виховувати увагу, сміливість, волю, мудрість у ході гри.

Матеріали: шашки, шашкові дошки, атрибути до гри “Заєць і мисливець”, призи, медалі, емблеми для кожної дитини, подарунки, ігри: “Дамки проти простих шашок”, “Прості шашки проти простих”, “Вперед у дамки”.

Хід заняття

Вихователь. Шановні гості, зараз ви побачите підсумкове заняття нашого гуртка “Гравці, до бою!” Діти нашої групи навчалися грати в цю гру впродовж навчального року. Вони грали не тільки в дитячому садочку, а й удома з батьками, дідусями. Тож радо дітей зустрічайте й оплесками їх привітайте.

(Діти заходять до зали під музику і стають біля стільчиків.)

Вихователь. Пропоную всім присутнім гостям увійти до складу журі і допомогти визначити переможців. Заняття складається із трьох частин.

I. У першій частині діти грають у гру “Заєць і мисливець”, яку ми проводили на перших етапах гри в шашки, для того щоб діти навчилися елементарних правил гри. *(Як правильно розставляти шашки, ходити, атакувати.)*

II. У другій частині ми будемо розв’язувати на шашковій дошці прості та складні завдання для розвитку комбінаційного й позиційного зору дітей.

III. У третій частині діти грають у шашки між собою, з бажаними.

Вікторина

1. Які поля на шашковій дошці?
2. По яких полях проходить гра в шашки?
3. Які шашки ходять перші?
4. Як ходять прості шашки?
5. Як б’є проста шашка?
6. Як переміщується дамка?

I тур

Вихователь. У цей святковий час до гри запрошую я вас!

(Гра “Заєць і мисливець”. До гри запрошуються дівчатка і хлопчики. Дівчатка – “зайчики”, а хлопці – “мисливці”. “Зайчики” втікають, а “мисливець” – доганяє. Журі підбиває підсумок.)

II тур

Завдання на кмітливість на шаховій дошці. Ігри: “Дамки проти простих шашок”, “Прості шашки проти простих”, “Вперед у дамки”. Журі визначає переможців.

Вихователь. А зараз трішки відпочинемо та послухаємо смішинку.

Чому не грає?

Увійшла до хати Ліда та й питає брата:

– Ти чого це із Сашком в шашки відмовився грати?

– Ну, а ти з таким би грала? – говорить Сергійко. – Що одразу, як програє, починає бійку?

– Ні, звичайно, про це навіть не варто питати.

– Ну, от бачиш, тому я відмовився грати.

III тур. “Диво-шашки”

Вихователь.

Ви, спортсмени, тренування

Проводили зі старанням.

Тож змагання починаймо

І пару собі вибираймо!

Діти вибирають собі пару, хто з ким хоче грати, і сідають за столи, на яких розставлені шашкові дошки. Вихователь дає команду починати гру.

Усі стежать за грою дітей. Переможці змагання грають із вихователями, батьками *(за бажанням)*.

Вихователь. Слово надається журі. Нагородження переможців.

РОБОТА З БАТЬКАМИ

Значення гри у шашки для розвитку дітей дошкільного віку

Шашки – це настільна логічна гра. А як відомо, саме під час гри, яка є провідним видом діяльності у дітей дошкільного віку, формуються довільні форми поведінки, відбувається розвиток вищих психічних функцій – уваги, сприймання, пам'яті, мислення. Шашки суттєво впливають на підвищення ефективності подальшого навчання у школі.

Процес навчання гри у шашки сприяє розвитку у дітей:

- аналітико-синтетичної діяльності;
- здатності формулювати судження та робити висновки;
- здатності орієнтуватися на площині;
- уміння передбачати наслідки, до яких може привести певна дія;
- здатності запам'ятовувати, порівнювати, узагальнювати, передбачати результат своєї діяльності тощо;
- просторового мислення, уяви;
- самооцінки та саморегуляції;
- вольових якостей.

Гра в шашки вчить дітей діяти обдумано, адже у шашках є правило: доторкнувся до фігури – обов'язково маєш нею ходити. Розмірковуючи над наступним ходом, діти вчаться зосереджуватися, планувати власні дії тощо.

Ця гра допомагає знаходити вихід із будь-якої ситуації, відшукувати різні способи вирішення складних завдань, не занепадати духом, спокійно реагувати на свої невдачі й позитивно ставитися до успіхів суперника.

Гру в шашки ми розглядаємо як важливий елемент підготовки наших вихованців до навчання у школі. Адже діти, які вміють грати у шашки, легше та швидше засвоюють шкільні предмети, насамперед математичного циклу. Гра у шашки сприяє активізації процесів

пізнання та самопізнання. Активна взаємодія дітей під час гри викликає у кожного з них потребу адекватніше сприймати себе самого та своїх однолітків, а це, своєю чергою, стимулює розвиток самооцінки, саморегуляції та самоконтролю. Саморегуляція та самоконтроль є психічними механізмами, що сприяють формуванню компетентної особистості, впевненої у своїх силах, здібностях та можливостях.

На думку Василя Сухомлинського, вже у дошкільному віці поміж дітей розрізняють теоретиків та мрійників. Шашки однаково необхідні як тим, так і тим. Теоретикам вони допоможуть розвинути логічне мислення, а мрійникам дадуть змогу збалансувати здібності, необхідні для навчання у школі.

Практика роботи наших педагогів показала, що гра у шашки багато дає й обдарованим дітям, і тим, які ще не проявили своїх здібностей, а також дітям з різними функціональними розладами. Тому починати навчання мудрої гри треба якнайраніше, але на доступному для дітей рівні.

Як навчити дитину грати в шашки

Багато батьків прагнуть знайти для своїх дітей цікаве і корисне заняття, яке сприятиме їхньому розвитку. Одним із найефективніших способів розвитку дитини є її захоплення інтелектуальними іграми, зокрема шахами та шашками.

Гра в шашки – це відмінний спосіб розвитку в дитини важливих якостей, зокрема пам'яті та логічного мислення. Крім того, це і розвиток інтуїції, цілеспрямованості, вміння зосереджуватися, вести гру за правилами, взаємодія з партнером по грі. Батьки, які розуміють користь від занять шашками, вже знайшли для себе відповідь на запитання: для чого навчати дітей гри в шашки?

Виникає наступне запитання: як навчити дитину грати в шашки? На перший погляд здається, що ця гра не викликає труднощів. Адже правила шашок настільки прості, що зрозуміти та наслідувати їх зможе навіть маленька дитина.

Однак на практиці з'ясовується, що знати правила гри замало. Необхідно, щоб дитина сама хотіла і прагнула цим займатися, бо інакше нічого не вийде. Виходячи з цього, найважливішим є питання: як захопити дитину грою в шашки.

Незважаючи на те, що тема про шашки для дітей дуже актуальна, подібні питання майже не висвітлюються у друкованих виданнях, оскільки заняття з маленькою дитиною дошкільного віку здебільшого мають педагогічний характер. Звичайно, потрібні навчальна практика і досвід заняття з дітьми. Адже кожна дитина індивідуальна і те, що сподобається одній, може бути нецікаво для іншої.

Проте є загальні важливі моменти, без яких неможливо досягти успіху в залученні дітей як до шашок, так і до інших захопливих розвивальних ігор.

Найважливіший і дієвий засіб зацікавити дитину шашками – це захопитися разом із нею! Тобто не розповідати дитині про те, як їй цікаво і корисно грати в шашки, а проявити й розділити цей інтерес разом з нею. Досягти цього допоможуть такі поради:

1. Вивчайте спеціальну літературу про гру в шашки для:

- ознайомлення з новинками про шашки, вивчення ігрового досвіду відомих шашкістів;
- самостійного вивчення прийомів гри;
- вирішення й пояснення дитині простих завдань;
- вивчення цікавих шашкових позицій та партій.

2. Намагайтеся грати в шашки з людиною або (якщо нема змоги) з комп'ютером. Достатньо простої шашкової програми.

3. Розповідайте дитині цікаві шашкові історії (*у деяких книжках ви зможете знайти такі історії добре знайомих дітям персонажів*).

4. Демонструйте дитині прості, але цікаві та захопливі фрагменти гри у шашки (*особливо вражають дітей ефектні шашкові комбінації*).

5. Хваліть дитину за її успіхи під час гри в шашки, не сваріть за невдачі.

6. Висловлюйте у присутності дитини свою гордість, що вона займається шашками.

7. Не змушуйте, а зацікавлюйте дитину!

8. Не форсуйте події! Головне, щоб гра проходила цікаво й не нав'язливо.

Ознайомлення дітей із шашковою дошкою

Подружіть дитину із шашковою дошкою. Розкрийте їй поняття: “біле поле”, “чорне поле”, “горизонталь”, “вертикаль”, “діагональ”, “центр”. Якщо вдома є старі кубики, які можна заклеїти папером, заклейте їх так, щоб вийшло по вісім світлих і темних кубиків. Для закріплення уявлення про шашкову дошку запропонуйте їй:

- згадати, де, крім шашкової дошки, вона бачила клітинки, розміщені у шашковому порядку (наприклад, на таксі, одязі, підлозі тощо);
- викласти з кубиків доріжки, схожі на горизонталь, вертикаль;
- викласти з кубиків діагоналі різної довжини;
- викласти з кубиків центр шашкової дошки.

Дайте дитині маленьку іграшку, яка зможе “бігати” шашковими доріжками, скажімо, гномика. Нехай гномик “пробіжить” викладеними доріжками та центром шашкової дошки.

Запропонуйте дитині визначити, у чому подібність горизонталі та вертикалі. Якщо дитина цієї подібності не знайде, допоможіть їй поставити кубики по горизонталі чи вертикалі. Потім розкидайте кубики і запропонуйте їй скласти з них великі білу й чорну діагоналі.

Візьміть зошит у клітинку й ножиці. Запропонуйте дитині вирізати з аркуша у клітинку центр шашкової дошки, вертикаль, горизонталь, діагональ. Якщо діагональ не вийшла, нехай вона скаже, чому. Запропонуйте дитині за допомогою лінійки намалювати на аркуші паперу центр шашкової дошки, горизонталь, вертикаль, найбільшу і найкоротшу діагоналі та правильно розфарбувати їх. Порадьте дитині, як вирізати намальовані горизонталь і вертикаль, розрізати їх на клітинки. Із цих клітинок потрібно знову скласти вертикаль і горизонталь, а потім – великі білу і чорну діагоналі. Допоможіть дитині накреслити крейдою на асфальті центр, вертикаль, горизонталь, найбільшу і найкоротшу діагоналі. Нехай вона пробіжить ними або пограє на них “у класики”.

Аналогічні вправи можна придумати самостійно. Щоб підтримати інтерес дитини до таких завдань, беріть активну участь у їх розв’язанні як партнер. Запропонуйте дитині придумати для вас аналогічні завдання і, виконуючи їх, час від часу навмисно помиляйтеся.

Виправлення помилок дорослого не лише підвищує інтерес до гри у дитини, а й формує позитивну самооцінку, впевненість у своїх можливостях.

Анкета для батьків “Шашки в сім’ї”

1. Які настільні ігри Ви знаєте?
2. Чи знайомі з грою в шашки?
  - а) так;
  - б) ні;
  - в) частково.
3. У скільки років Ви навчилися грати в шашки?
  - а) 2–5 років;
  - б) 6–8 років;
  - в) 9–11 років;
  - г) 12–15 років;
  - д) 16–20 років;
  - е) 21–30 років;
  - є) 31–40 років;
  - ж) 41–60 років;
  - з) 60 років.
4. Ваша сім’я грає в шашки?
  - а) так;
  - б) ні;
  - в) інколи.
5. Яким настільним іграм віддає перевагу Ваша дитина?
6. Як Ви вважаєте, у якому віці необхідно навчити дитину грати в шашки?
7. Чи впливає гра в шашки на розвиток дитини? Як?
8. Як Ви ставитеся до того, що в дитячому садочку навчають дітей грати в шашки?

9. Ваша дитина вмiє грати в шашки?

а) так;

б) нi;

в) частково;

г) не цiкавився.

10. Як Ви володiєте грою в шашки?

а) дуже добре;

б) добре;

в) погано;

г) не вмiю.

ДИДАКТИЧНІ ІГРИ

ДИДАКТИЧНІ ІГРИ, СПРЯМОВАНІ НА ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ШАШКОВОЮ ДОШКОЮ

Дидактична гра “Побудуй шашкову дошку”

Мета: вчити дітей будувати шашкову дошку за допомогою будівельного конструктора, дотримуючись чергування кольорів; розвивати увагу, винахідливість, дрібну моторику рук, конструктивні здібності, пам’ять; виховувати прагнення самостійно досягати успіхів.

Обладнання: дерев’яний будівельний конструктор.

Варіанти. Будувати шашкову дошку з настільного будівельного матеріалу, пазлів, смужок паперу тощо, дотримуючись певних кольорів (світлих і темних).

Хід гри

Педагог пропонує побудувати шашкову дошку за допомогою конструкторів, різних за розміром, пазлів тощо, при цьому дотримуючись кількості полів та чергування кольорів. Коли діти добре знатимуть будову дошки, цю гру можна пограти на швидкість індивідуально або командами.

Дидактична гра “Шашкова дошка”

Мета: закріпити вміння дітей за допомогою олівця та лінійки креслити шашкову дошку, розфарбовувати відповідно клітинки, не виходячи за межі; розвивати увагу, пам’ять, спостережливість, наполегливість, дрібну моторику рук; виховувати охайність, посидючість, інтерес до гри.

Обладнання: аркуш паперу, олівці, лінійка.

Варіанти. Використовувати ватман, зошит у клітинку, асфальтне покриття; зафарбовувати пензлем та фарбою, кольоровими олівцями чи крейдою.

Хід гри

Дітям пропонується за вказівкою педагога зобразити шашкову дошку, використавши практичні навички користування лінійкою та вміння зафарбовувати клітинки в різних напрямках: згори донизу, зліва направо, навкоси тощо.

Дидактична гра

“Чорно-білий потяг”

Мета: вправляти дітей у розрізуванні паперу на квадрати та наклеюванні, чергуючи кольори (чорний – білий) для утворення потяга з восьми вагонів; розвивати вміння увагу, пам’ять, творчі здібності, дрібну моторику рук; виховувати терпіння, взаємодіяти з партнером по грі.

Обладнання: аркуш паперу, чорний та білий папір, ножиці, клей, клейонка, серветки.

Варіанти. Використовувати кубики двох різних кольорів, покидьковий матеріал (кришки з банок, пляшок, гудзики, цукерки, камінчики).

Хід гри

Педагог пропонує об’єднатися у групи (команди) із 2-3 дітей, вибрати певні кольори (матеріал) і збудувати потяг із восьми вагонів, які після закінчення роботи вони мають поєднати між собою та вибудувати шашкову дошку. З часом можна провести цю гру на швидкість.

Дидактична гра

“Кишенькова дошка”

Мета: закріпити вміння дітей ділити папір, складаючи квадратний аркуш на 16 однакових частин, правильно робити згини; розвивати наполегливість, кмітливість, уважність, спостережливість, креативне мислення, дрібну моторику рук; виховувати самостійність, інтерес до гри в шашки.

Обладнання: аркуш паперу 16х16 см (32х32 см), матеріал для оформлення.

Варіанти. Клаптики тканини 16х16 см (32х32 см).

Хід гри

Педагог пропонує виготовити оригінальні шашкові дошки для ігор удома з батьками, на вулиці з друзями тощо. Придумати їх оформлення.

Дидактична гра

“Квадратики-поля”

Мета: вдосконалювати вміння дітей працювати за зразком, заштриховувати квадрати вертикальними, горизонтальними, хвилястими лініями тощо; розвивати уважність, пам’ять, спостережливість, дрібну моторику рук; виховувати охайність, посидючість, уміння приймати рішення самостійно.

Обладнання: аркуш паперу, розграфлений на квадрати, кольорові олівці, зразки.

Хід гри

Дітей ознайомлюють зі зразками, на яких подано квадрати, заштриховані в різних напрямках і різними техніками. Дитина вибирає зразок та відповідно до нього виконує свій варіант квадрата. Наступний етап гри – знаходження дітей, які вибрали для себе той самий зразок, та створення фрагмента шашкової дошки з однакових квадратів.

ДИДАКТИЧНІ ІГРИ ТА ВПРАВИ, СПРЯМОВАНІ НА
ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ШАШКАМИ, ПОЧАТКОВОЮ ПОЗИЦІЄЮ

Дидактична гра
“Теремок”

Мета: вчити дітей викладати шашки на шашковій дошці трикутником із 6 (10) шашок; розвивати наполегливість, увагу, пам’ять, спостережливість, дрібну моторику рук; виховувати посидючість, інтерес до гри, впевненість у собі.

Обладнання: шашки, шашкова дошка.

Хід гри

Дітям пропонується за вказівкою педагога скласти фігуру “теремок” з білих та чорних шашок, спочатку з 6 шашок, а потім – з 10. Потім запропонувати виконати завдання на швидкість.

Дидактична гра
“На місця!”

Мета: закріпити вміння дітей розташовувати шашки на шашковій дошці в початкову позицію; розвивати увагу, пам’ять, спостережливість, дрібну моторику рук; виховувати інтерес до гри, прагнення самостійно досягати успіхів.

Обладнання: шашки, шашкова дошка.

Хід гри

Дітям пропонується за командою педагога розмістити шашки на дошці у початкову позицію, з часом зробити це на швидкість.

Варіант. Педагог пропонує дітям розміщувати шашки за вказівкою чи відповідно за карткою, на якій вказана адреса шашки.

Дидактична гра
“Став по черзі”

Мета: вчити дітей дотримувати послідовності у розміщенні шашок на шашковій дошці; розвивати увагу, пам’ять, спостережливість,

дрібну моторику рук; виховувати стриманість, інтерес та позитивне ставлення до гри.

Обладнання: шашки, шашкова дошка.

Хід гри

За сигналом педагога діти виставляють шашки на дошку, дотримуючись послідовності у їх розміщенні, – з нижнього ряду до верхнього. Перемагає той, хто безпомилково закриє більшу частину шашкової дошки.

Дидактична гра
“По діагоналі”

Мета: закріпити знання дітей про поняття “діагональ”; учити розташовувати шашки на шашковій дошці по діагоналі: зліва направо і навпаки; розвивати увагу, пам’ять, спостережливість, креативне мислення, дрібну моторику рук; виховувати посидючість, прагнення самостійно досягати успіху.

Обладнання: шашки, шашкова дошка.

Хід гри

За вказівкою педагога діти мають викласти по діагоналі шашки свого кольору. Перемагає той, хто першим виконає завдання.

ДИДАКТИЧНІ ІГРИ ТА ВПРАВИ, СПРЯМОВАНІ НА
ОВОЛОДІННЯ ХОДАМИ

Дидактична гра
“Крокуй почергово”

Мета: вчити почергово ходити шашками вперед по діагоналі; розвивати уважність, спостережливість, потребу в співпраці, дрібну моторику рук; виховувати зосередженість, терпіння, організованість, інтерес до гри.

Обладнання: шашки, шашкова дошка.

Хід гри

Діти мають робити хід шашкою на шашковій дошці вперед по діагоналях почергово, відповідно до звукових сигналів, один з яких відповідає білим шашкам, а другий – чорним. Першими ходять білі шашки.

Дидактична вправа
“Без помилок”

Мета: навчати дітей простих переміщень шашок на шашковій дошці; розвивати увагу, пам’ять, спостережливість, дрібну моторику рук; виховувати інтерес до гри, посидючість, вміння спокійно реагувати на свої невдачі й позитивно ставитися до успіхів суперника.

Обладнання: шашки, шашкова дошка.

Завдання. Педагог пропонує дітям розставити шашки на дошці, вибрати жеребкуванням гравця, який першим робитиме хід, та розпочати гру. Педагог стежить за грою дітей, виправляє помилки чи допомагає у подоланні труднощів ходів.

Дидактична вправа
“Будь уважним!”

Мета: вчити дітей робити “ударний хід”, запам’ятати правило обов’язкового взяття шашок; розвивати увагу, пам’ять, образне й

абстрактне мислення, спостережливість, дрібну моторику рук; виховувати вміння зосереджуватися, інтерес до гри, прагнення самостійно досягати успіху.

Обладнання: шашки, шашкова дошка.

Завдання: бачити в різних позиціях шашки супротивника, які треба бити, перестрибуючи через них, а після завершення ходу знімати побиті шашки з дошки.

Дидактична гра **“Морські пригоди”**

Мета: вчити ходити шашками вперед по діагоналях; розвивати увагу, пам’ять, спостережливість, креативне мислення, почуття відповідальності; виховувати самостійність у прийнятті рішень, інтерес до гри.

Обладнання: шашки, шашкова дошка.

Правила: чорні шашки – “піратські кораблі”, білі – за задумом дитини; ходити шашками вперед по діагоналях по чергово з супротивником та при нагоді бити, перестрибуючи через них.

Дидактична вправа **“Двійник”**

Мета: вчити дітей виконувати ходи, коли шашки розміщені на двох діагоналях (лінія двійників); розвивати увагу, логічне мислення, винахідливість, пам’ять, спостережливість; виховувати інтерес до гри, впевненість у собі, спокійну реакцію на свої невдачі.

Обладнання: по 6 білих та чорних шашок, шашкова дошка.

Завдання. Дітям пропонується виставити по 6 шашок свого кольору на двох діагоналях та виконувати ходи відповідно до ситуацій, які створюють на шашковій дошці.

ДИДАКТИЧНІ ВПРАВИ, СПРЯМОВАНІ НА
ОВОЛОДІННЯ ТАКТИКОЮ ГРИ

Дидактична вправа
“Жертва”

Мета: вчити дітей обов’язково видаляти шашки суперника з певного ігрового поля; розвивати образне й абстрактне мислення, увагу, пам’ять, спостережливість, дрібну моторику рук; виховувати самостійність у прийнятті рішень, інтерес до гри.

Обладнання: діаграми шашкових комбінацій, шашки, шашкова дошка.

Завдання. Педагог пропонує виставити шашки на дошці відповідно до заданої діаграми та робити ходи для здобуття перемоги.

Дидактична вправа
“Прорив”

Мета: вчити дітей проходити шашками від початку до лінії дамк, перетворюючи просту шашку на дамку; розвивати логічне мислення, увагу, пам’ять, спостережливість, дрібну моторику рук; виховувати вміння зосереджуватися та долати труднощі, почуття впевненості у собі, інтерес до гри.

Обладнання: демонстрування шашкових комбінацій, шашки, шашкова дошка.

Завдання. Педагог пропонує виставити шашки відповідно до заданої комбінації та спробувати пройти від початку до лінії дамки, додержуючись правил гри.

Дидактична вправа
“Дамка”

Мета: закріпити знання про дамку; вчити переміщатися нею через будь-яку кількість вільних полів, у будь-якому напрямку, зупиняючись на вільних полях; розвивати креативне мислення, увагу, уважність, пам’ять, спостережливість, дрібну моторику рук; виховувати організованість, самостійність у прийнятті рішень, інтерес до гри.

Обладнання: ілюстрації ходів дамки, шашки, шашкова дошка.

Завдання. Дітям пропонується виставити шашки на шашковій дошці за представленим зразком, виконати всі знайомі прийоми, ходи шашок та дамки й здобути перемогу.

ПАМ'ЯТКА “ПРАВИЛА ГРИ”

- Якщо торкнувся шашки – ходи.
- Під час “тихого ходу” шашка переміщається тільки вперед.
- Якщо шашка доходить до останньої горизонтальної лінії, то вона стає дамкою.
- Дамка може рухатися в будь-якому напрямку і на будь-яку відстань.
- Якщо на шляху шашки, що б’є, стоїть декілька шашок суперника, то треба побити всі.
- “Ударний хід” може бути виконаний як уперед, так і назад.
- Взяття шашки суперника є обов’язковим.

Партія вважається завершеною:

- Якщо у суперника не залишилося жодної шашки.
- Якщо у суперника є шашки, але не може зробити хід, при цьому відбувається “завмирання” шашок.
- Якщо суперник сам себе визнає переможеним.
- У тому разі, коли нічия (це закінчення гри, коли нікому не присуджується перемога).

Джентльменські правила:

- Не можна підказувати, відволікати увагу суперника.
- Не сміятися з програшу інших.
- Шашки знімаєте з дошки охайно, без зайвого шуму.

ДОЗВІЛЛЯ, ТУРНІРИ

Дозвілля “Дорогою шашок”

Мета: продовжувати ознайомлювати дітей з історією виникнення гри в шашки; розвивати вміння орієнтуватися у просторі через ігри-естафети; виховувати витримку, впевненість у собі, дисциплінованість, наполегливість і терпіння; поліпшити емоційний настрій у дітей під час шашкових естафет.

Матеріали: шашкова дошка великих розмірів, шашки, 10 обручів, 2 тунелі, 10 кеглів, емблеми за кількістю дітей, дипломи для нагородження.

Хід заняття

Вихователь. Сьогодні у нас незвичне дозвілля. Ми з вами пригадаємо гру, яка цікава і дорослим, і дітям. Майже в кожній домівці є коробочка з чорними та білими фішками і дошка з чорно-білими квадратами. Ви вже, напевне, здогадалися, про що йдеться. Правильно, про шашки.

Гра в шашки дуже давня. Вона вдвічі старша за гру в шахи: п’ять тисяч років тому вона вже була відома людям. Змагання на шахівниці схожі на поєдинок двох армій. Не випадково у Стародавньому Римі гру в шашки називали грою в солдатів. Українці також давно знайомі з грою в шашки. Можливо, що вони перейняли її у римлян. У старовину шашки називали тавлеями (від лат. *tabule* – “дошка”). Інтелектуальна та цікава гра швидко поширилася по різних країнах. У кожній країні для неї придумували нові правила. Як і колись, так і тепер у шашки грають два гравці.

У початковій позиції обоє гравців мають по 12 шашок. Білі та чорні шашки переміщуються тільки по чорних клітинках. Рухатися вони можуть тільки вперед і в будь-якому напрямку: солдатів не гоже відступати назад! Кожна проста шашка намагається дійти до останньої горизонталі і стати дамкою. Шашка, що стала дамкою, має особливі права: вона може

робити свій хід по чорних клітинках уперед і назад на різні відстані. Мета гри – знищити шашки супротивника або взяти їх у полон.

Шашки – це спортивна гра, з шашок проводять міжнародні змагання. Ви вже навчилися грати в шашки за правилами. Пропоную провести незвичайні змагання: чия команда швидше займе протилежну сторону супротивника.

Ігри-естафети:

1. “Швидко та правильно розмістити шашки на шахівниці”.

Діти тримають у руці шашку свого кольору, шахівниця розташована посередині зали. Перестрибуючи з обруча в обруч, потрібно поставити шашку на своїй половині поля і бігом повернутися назад. Усі естафети повторюють двічі.

2. “Пролізь у тунель”.

Діти пролізають у тунель. Ставлять шашки за зразком ведучого. Назад повертаються бігом.

3. “Пробіжи і не зачепи”.

Діти пробігають між кеглями “змійкою”, добігають до поля і ставлять шашку. Повертаються на місця бігом.

Вихователь. Наше незвичайне дозвілля добігло кінця. Підіб’ємо підсумки та привітаємо переможців.

Дозвілля “Веселі шашки”

Мета: продовжувати ознайомлювати дітей з історією виникнення гри в шашки; закріпити знання дітей про правила гри в шашки; розвивати вміння орієнтуватися у просторі через ігри-естафети; виховувати витримку, впевненість у собі, дисциплінованість, наполегливість, поліпшити емоційний настрій у дітей під час шашкових естафет.

Матеріали: столи, шашки, шашкові дошки.

Хід заняття

Столи розміщені по центру зали. Під музику діти заходять і сідають на стільчики.

Вихователь. Сьогодні ми зібралися, щоб провести дозвілля з гри в шашки. Чи знаєте ви, що шашки – одна з найдавніших ігор? Відомо,

що ними захоплювалися ще єгипетські фараони. Так, під час розкопок у Єгипті було знайдено стародавню шахівницю зі схожими одна на одну фігурами. Стародавні єгиптяни вважали, що шашки винайшов бог мудрості. У стародавній Європі вміння грати в шашки було частиною лицарського виховання. А про популярність шашок у Київській державі свідчать знахідки археологів. Шашки виготовляли із каміння, бурштину та глини, їх датують X ст. Вважалося, що ця гра була завезена в Київську державу вікінгами.

Наполеон Бонапарт більше віддавав перевагу шашкам, ніж шахматам, черпаючи в цій грі стратегію ведення бою. Відомо, що він ніколи не розлучався зі своєю перламутровою шахівницею.

Шашки – гра ввічливих, приємних співрозмовників. У XIX столітті гравці в шашки дотримувалися певних правил поведінки. Перед початком гри право вибору кольору шашки надавалося старшому за віком. А під час гри жінки з чоловіком право вибору кольору залишалося за жінкою.

Отже, починаймо гру.

Біла шашка. Постривайте! Я проти таких правил гри. Чому шашки ходять по чорних клітинках і ніколи не ходять по білих? Це непривільно.

Чорна шашка. Тоді і я не згодна! Якщо Ви, шановна Біла шашко, вважаєте, що потрібно ходити по білих полях, тоді чорні шашки ходитимуть першими.

Вихователь. Зачекайте, шановні Шашки. Як люди будуть грати, коли одні будуть ходити по білих полях, а інші – по чорних? Хто тоді буде переможцем? Правила для всіх однакові й порушувати їх заборонено. *(Повторення правил гри в шашки. Див. Додаток 4.)*

Вихователь. Чорній і Білій шашкам пропонуємо взяти участь у суддівстві змагань та стежити за дотриманням правил. Розпочнемо наші змагання. *(Змагання проходить у три тури, між якими обов'язкова фізкультхвилинка. Після закінчення змагань ведучий підбиває підсумки. Чорна та Біла шашки нагороджують учасників змагань грамотами та подарунками.)*

Турнір **“Ми шашкісти-оптимісти”**

Мета: продовжувати вчити дітей свідомо сприймати ігрове завдання, виконувати ігрові дії за правилами, дотримуватися почерговості дій; учити розв’язувати проблеми пошукового характеру; якщо треба, відстоювати свою позицію; виховувати наполегливість, цілеспрямованість, інтерес до шашкової гри та бажання продовжувати грати в майбутньому.

Матеріали: шашкові дошки, шашки.

Хід заняття

Вихователь. Діти, я хочу розповісти вам казку. Сідайте зручно та слухайте.

У деякому царстві, в Шашковій державі, жила собі королева. Звали її Дамка. А мешканцями тієї країни були шашки: білі та чорні. Дружно жили всі мешканці цієї чарівної країни. А понад усе на світі вони любили влаштовувати шашкові турніри. У ході цих змагань шашки визначали, хто сильніший на цьому тижні: чорні чи білі. І так виходило, що вони по черзі перемагали: то білі шашки, то чорні. Всі були задоволені та щасливі. А Шашкова держава процвітала. Все більше і більше було охочих відвідати цю казкову країну і взяти участь у шашкових турнірах.

Проте неподалік цієї чудової країни жив злий чаклун Доміно. Він також любив грати, але в іншу гру, в “Доміно”. Цей чаклун не любив програвати. А завжди хотів вигравати і домагався цього чаклунством і обманом. Тому з ним грати ніхто не бажав. Він страшенно заздрив королеві Дамці і її підданам шашкам. І одного разу він став чаклувати...

Чаклував день, чаклував ніч і як наслідок – у шашковому королівстві трапилася біда. Всі мешканці одночасно забули правила гри в шашки. А без правил грати не можна. І почали шашки сперечатися, сваритися і навіть воювати одна з одною. Хотіли силою здобути перемогу. Королева Дамка намагалася заспокоїти своїх підданих, але через чаклунство вона також не пам’ятала правил гри. І тоді королева видала такий наказ: “Хто пригадає правила гри в шашки і наведе лад у Шашковій державі, довіку вважатиметься почесним громадянином

Шашкової держави і буде йому шана та повага, а в нагороду – золота медаль Шашкової держави”.

Діти, ось таке лихо трапилося в Шашковій державі. Я навіть не знаю, як допомогти Дамці. Хто знає правила гри, кого не зміг зачарувати злий чаклун Доміно? Давайте дамо відповіді на запитання вікторини і в такий спосіб пригадаємо деякі правила.

1. Скільки шашок має бути на ігровому полі?
2. Скільки білих?
3. Скільки чорних?
4. Як розміщуються шашки на ігровому полі?
5. Як може ходити проста шашка?
6. Як виконується взяття шашки суперника?
7. Як шашка може стати дамкою?
8. Як ходить дамка?
9. Як дізнатися, хто переміг?

Вихователь. Ви правильно відповіли на запитання вікторини, а тепер влаштуємо справжній шашковий турнір, як у чарівній країні, і дізнаємося, хто на цьому тижні сильніший: білі чи чорні. А якщо хтось програє, ображатися не буде, адже наступного разу перемогти може будь-хто. А після закінчення партії потрібно подати один одному руки, привітати з перемогою або побажати удачі в наступній грі. А я буду заповнювати турнірну таблицю, і ми по ній визначимо, яка команда виграла найбільшу кількість партій.

Турнір **“До перемоги!”**

Мета: закріпити знання, вміння та навички дітей грати в шашки; вдосконалювати вміння робити розрахунки під час гри, знаходити розв’язання різних задач; формувати в дітей інтерес до гри в шашки; розвивати розумові та вольові якості; виховувати наполегливість, цілеспрямованість, витримку, почуття колективізму та впевненості у собі.

Матеріали: шашки та шашкові дошки на столи – 4 набори, демонстраційна шашкова дошка та шашки, картки з “адресами” шашок, обручі – 2 шт., спортивний інвентар – “будинки”, прапорці – 10 шт., дипломи, медалі, пісня “Шашковий гімн” та “Подяка вихователю” (муз. О. Коновал, сл. Г. Шкабари).

Хід заняття

Вихователь. Сьогодні ви зможете переглянути шашковий турнір серед дошкільників старшої групи дитячого садочка “Горобинька”. Діти нашої групи навчалися грати в цю гру впродовж усього навчального року. Вони грали не лише в дитячому садочку, а й удома з татами, дідусями, мамами. Тож радо дітей зустрічайте й оплесками їх привітайте. *(Під музичний супровід діти заходять до зали і стають півколом.)*

Дитина 1.

З фізкультурою ми дружимо,
Всі гуртки ми дуже любимо,
А найкраще із усіх –
Любі шашки для усіх!

Дитина 2.

Середа у старшій групі –
Особливий день.
Не лунає сміх веселий,
Не чути пісень.

Дитина 3.

Всі вже знають, що в садочку
З шашок тренування.
Тому всі такі серйозні
З самого світання.

Дитина 4.

Без спорту і пісні
І дня не прожити.
Дозвольте на пісню
Усіх запросити!

Пісня “Шашковий гімн”

1. Ми, шашкісти-оптимісти,
Ти виходь на чесний бій.
Популярні, як артисти,
Хід цікавий твій та мій.

Приспів.

Ти часу дарма не гай,
Ти не спи і не зівай,
Не крутись туди-сюди,
А скоріш давай, ходи!

2. Нам тут сила не потрібна,
А потрібна голова.
Чорно-білі клітинки
Нам і небо, і земля.

Приспів.

Діти сідають на стільчики з обох сторін зали.

Вихователь. Весела музика лунає, до нас шашки поспішають.

(Під музику до зали заходять дві шашки. Між Білою і Чорною шашками відбувається суперечка, хто першим робить хід у шашковій грі.)

Вихователь. Шашки, будь ласка, не сваріться. Запитаємо у дітей, хто першим робить хід у шашковій грі.

Діти. Першою хід робить біла шашка.

Вихователь. Шановні шашки, у нас сьогодні зібралось багато гостей з різних садочків міста. Чи не могли б ви розповісти історію виникнення шашок, бо грати в шашки, мабуть, усі вміють, а історію навряд чи знають?

Біла шашка. Так, звичайно, з великим задоволенням.

У шашки грали ще в стародавні часи. За декілька століть до нашої ери ця гра була відома у країнах Аравійського півострова та Єгипті. З Єгипту шашки потрапили до Греції, а звідти – в Рим. Від римлян вони поширилися у різні країни світу.

Чорна шашка. На початку X століття шашки були знайдені на території Київської держави. Вони були зроблені з глини, дерева, каміння та бурштину. Вважалося, що цю гру завезли в Київську державу вікінги. В цю гру любили грати всі верстви населення.

Біла шашка. Шашки – гра ввічливих, приємних співрозмовників, які поважають один одного. У XIX столітті гравці в шашки дотримувалися певних правил поведінки. Перед початком гри право вибору кольору шашки надавалося старшому за віком. А під час гри жінки з чоловіком право вибору кольору залишалося за жінкою.

Чорна шашка. Гра в шашки проникла в різні країни, змінювалися правила гри, доповнювалися новими назвами та системами гри. На сьогодні існують різні ігри: англійська, американська, канадська, російська тощо.

Біла шашка. Також існує не один і не два варіанти цієї гри. Це і російські шашки, і міжнародні шашки, а також стовпові та діагональні шашки.

Вихователь. Дуже дякую вам за розповідь. Так, шашки – це цікава гра, з шашок проводять міжнародні змагання. Сьогодні ми проведемо незвичайну гру-турнір. Я пропоную об'єднатися у дві команди: команда Чорних і команда Білих. Оголошуємо імена гравців _____

Вихователь. Шановні Чорна та Біла шашки, залишайтеся разом з нами. Оголошується склад журі _____

Шановне журі, правильність виконання завдання оцінюється найвищим балом.

Вихователь. Учасники гри визначені. Розпочнемо наші змагання. Ми оголошуємо вікторину.

Вихователь. Діти, шашкова дошка – річ незвичайна і приховує у собі багато таємниць. Давайте всі разом розгадаємо таємниці чарівної дошки. Я ставитиму запитання, а ви спробуйте безпомилково на них відповісти.

Вікторина

1. Як називається дошка для гри в шашки? (*Шашкова дошка, або шахівниця.*)
2. Які за кольором поля на шашковій дошці? (*Білі та чорні.*)
3. Скільки клітинок має шашкова дошка? (*64 клітинки.*)
4. На яких полях шашкової дошки відбувається гра? (*На чорних.*)
5. Скільки шашок беруть участь у грі? (*24 шашки.*)
6. Які шашки роблять перший хід? (*Білі шашки.*)
7. Як можна робити “ударний хід”? (*Уперед або назад.*)
8. Якою фігурою стає шашка, коли вона доходить до протилежного горизонтального краю дошки? (*Дамкою.*)
9. Скільки разів можна перескочити через одну й ту саму шашку? (*Лише один раз.*)
10. У яку ще гру можна грати на шашковій дошці? (*У шахи.*)

Вихователь. Шановні члени журі, просимо вас оцінити вікторину гравців.

Вихователь. Запрошуємо гравців до гри-естафети. Долаючи перешкоди, що зустрічаються на вашому шляху, кожна команда бере свою шашку і встановлює її на шашковому полі. Переможе та команда, яка правильно і швидко виконає завдання.

Гра-естафета «Хто швидше?»

Діти стрибають з обруча в обруч, оббігають будинок, переступають через перешкоду, беруть зі столу шашку свого кольору та переносять на шашкове поле.

Вихователь. Шановні члени журі, просимо вас оцінити гру гравців.

Вихователь. Для того щоб перейти до наступного завдання, дайте відповіді на такі запитання:

- Як називаються вісім рядів зліва направо? (*Горизонталі.*)
- Як називаються вісім рядів знизу вгору? (*Вертикалі.*)
- Яка лінія довша: горизонтальна чи вертикальна? (*Лінії рівні.*)
- Як позначають горизонтальні лінії? (*Цифрами.*)
- Як позначають вертикальні лінії? (*Літерами.*)

Вихователь. Запрошуємо гравців до шашкового поля. А зараз я пропоную вам пограти в гру “Знайди поле”. Перед вами розкладено картки з адресою шашки. Треба взяти картку, прочитати адресу та розмістити шашку свого кольору на відповідне поле.

Гра «Знайди поле»

(На столах розкладені картки з адресою шашок, а діти мають знайти і поставити свою фішку на відповідне поле.)

Вихователь. Шановні члени журі, просимо вас оцінити гру.

Вихователь. Увага, діти. Я маю шашку, але вона не проста, а чарівна. Станьте всі півколом. Хто шашку в руці тримає, той і правило називає. (*Діти повторюють правила гри, що у Додатку 4.*)

Вихователь. Після закінчення партії потрібно подати руку одному, привітати з перемогою або побажати удачі в наступній грі.

Вихователь.

Щоб із шашками дружити,
Влучно ставити й ходити,

Треба руки справжні мати,
Треба пальці розім'яти.

Пальчикова гра

Помирились сонце з хмарою
І тепер танцюють парою.
Ллється дощ і сонце світить,
Усміхаються їм діти.
Райдуга місток зробила –
Сонце з хмарою здружила.
Хай з них приклад беруть діти,
Треба дітям всім дружити.
(Діти сідають за свої столи.)

Вихователь. Увага! Правила гри ми згадали, час починати турнір.
Запрошуємо гравців до жеребкування. Шановні Біла та Чорна шашки,
просимо вас стежити за грою своїх команд.

(Проведення турніру.)

Вихователь. Шашковий турнір добіг кінця. Ми просимо журі визначити переможців. До нагородження учасників змагань приготуватися!

Слово їм. Вітаємо всіх учасників змагань. *(Викликають до себе дітей, вручають грамоти.)*

А переможцями шашкового турніру є _____ *(Викликають до себе дітей і вручають медалі.)*

Під музичний супровід нагороджують переможців.

Пісня “Наш гурток”, яку виконують діти для гостей та журі.

Є в садочку світлий дім,
Проживають шашки в нім.
В шашки граєм ми щодня,
Полюбилась нам ця гра.

Приспів:

Дуже гарний в нас гурток,
Подружив усіх діток.
За те, що вчив нас грати в гру,
Спасибі, вихователю!

Діти організовано виходять із зали.

Турнір “В гостях у дамки”

Мета: вчити дітей відповідати на запитання вікторини; прищеплювати інтерес до гри в шашки; виховувати посидючість, волю.

Матеріали: шашки, шашкові дошки, скринька, медалі, плакат “Правила гри”, ігри: “Розфарбуй шашкову дошку”, “Розмісти правильно шашки”, “Шашковий візерунок на дошці”, “Взяття шашкового суперника”.

Хід заняття

Ведучий вітає усіх присутніх у залі. Під музичний супровід заходить до зали Дамка.

Дамка. Доброго дня, друзі! Я рада всіх вас бачити на нашому турнірі. Ви прийшли змагатися? За це я вас хочу похвалити. Але перш ніж почати турнір, хочу перевірити ваші знання!

Вікторина

- Як називається дошка для гри в шашки? (*Шашкова.*)
- Скільки шашок беруть участь у грі? (*32*)
- Зі скількох і яких полів складається шахівниця? (*Із двох білих і чорних.*)
- На яких полях шашкової дошки відбувається гра? (*На чорних.*)
- Чи грають у шашки на білих полях? (*Ні*)
- Як ходять шашки (*По діагоналі, тільки вперед.*)
- Коли можна зробити ударний хід?
- Коли шашка стає дамкою? (*Коли вона дійде до протилежної горизонтальної сторони дошки.*)
- Скільки разів можна перескочити через одну й ту саму шашку? (*Лише один раз.*)
- У яку ще гру можна грати на шашковій дошці? (*У шахи.*)

Дамка. Я задоволена, що ви знаєте правила гри. Настав час запросити гравців до столів. (*Жеребкуванням діти вибирають номер столу для гри.*)

Дамка. До столів ми запрошуємо шашкістів. Щиро бажаємо вам успіхів. Отже, починаємо! (*Удар гонга.*)

➤ *1-ша партія і одночасно гра з глядачами “Розфарбуй шашкову дошку”.*

Журі стежить за грою, після її закінчення звучить удар гонга, гравці повертаються на свої місця.

➤ *2-га партія: гра “Розмісти правильно шашки” журі підбиває підсумки.*

➤ *3-тя партія: гра “Шашковий візерунок на дошці”.*

➤ *4-та партія: гра “Взяття шашкового суперника”.*

Звучить гонг. Журі підбиває підсумки.

Гра “Пролізь крізь тунель”

Діти пролізають під дугами. Ставлять шашки за зразком ведучого. Назад повертаються бігом.

Дамка. Увага! До нагородження учасників змагань приготуватися!

Журі оголошує всім подяку: і глядачам, і учасникам гри. Дамка вручає грамоти та подарунки. Учасники змагань вітають один одного.

Дамка. Для вболівальників ми приготували солодкий сюрприз. (*Дітям роздають цукерки.*)

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВІДОМИХ ШАШКІСТІВ УКРАЇНИ

Ісер Йосипович Куперман (21 квітня 1922 – 6 березня 2006) – український і американський шашкіст, багаторазовий чемпіон світу з міжнародних шашок (стокліткових). Народився в с. Поліське Київської області. Спочатку займався у шаховому гуртку Київського палацу піонерів, згодом перейшов у шашковий, займався разом із Давидом Бронштейном. Ставав чемпіоном світу в 1958, 1959, 1961, 1963, 1965, 1967 та 1974 роках, багато разів втрачаючи титул і повертаючи його собі знову.

Вважаючи написання книг важливим чинником у підготовці до змагань, І. Куперман зробив значний внесок у шашкову літературу різними мовами, зокрема українською.

У 1978 році емігрував до США, де багато разів поспіль ставав чемпіоном країни.

Ростислав Самуїлович Лещинський (1957, Київ) – український шашкіст, міжнародний гросмейстер (1980), бронзовий призер чемпіонату світу з бразильських шашок (1987). Чемпіон Європи з міжнародних шашок 1977 року. Призер чемпіонатів СРСР з міжнародних шашок (1976, 1978, 1982, 1985). Автор декількох книг із шашок.

Ольга Вадимівна Левіна (23 жовтня 1961, Харків) – українська спортсменка з міжнародних шашок. Чотириразова чемпіонка світу (1981, 1987, 1989, 1993), зокрема і в 1989 – зі стовідсотковим результатом (виграла всі партії в турнірі за коловою системою), триразова чемпіонка СРСР (1981, 1984, 1987).

Ольга Семенівна Балтажи (28 квітня 1970, м. Запоріжжя). Заслужений майстер спорту України (2004). Віце-чемпіонка світу (2001). Бронзовий призер чемпіонату світу (1997, 2003). Віце-чемпіонка Європи (2000, 2002, 2008). Фіналістка та призерка Всесвітніх інтелектуальних ігор – 4 місце (2008) і 3 місце (2012). Чемпіонка України (1995, 1996, 1998, 2008, 2010, 2011), Чемпіонка Європи 2014 р. з міжнародних

шашок, чемпіонка Європи у складі жіночої збірної України (2013). Багаторазовий призер чемпіонатів України.

Вікторія Леонтіївна Мотричко (10 березня 1989, Одеса) – українська шахістка. Чемпіонка світу 2007 р. Чемпіонка Всесвітніх інтелектуальних ігор 2008 року. Міжнародний гросмейстер. Перших успіхів на міжнародній арені Вікторія досягла у 12 років, здобувши перемогу в 2001 році на чемпіонаті Європи з шашок серед міні-кадеток. Після цього вона здобувала перемоги на чемпіонатах Європи серед дівчат щороку аж до 2008 року. Інколи за рік перемагала в декількох вікових групах. Перший великий успіх отримала у 2005 році, коли Вікторія стала чемпіонкою України на малій дошці.

Юлія Володимирівна Макаренкова (2 вересня 1973 р., Київ) – міжнародний гросмейстер із російських шашок, майстер спорту міжнародного класу з шашок-100, заслужений майстер спорту України. Триразова чемпіонка світу (1994, 1999, 2009) і триразова чемпіонка Європи (2002, 2007, 2009) з російських шашок ФМЖД, багаторазовий призер чемпіонатів світу ФМЖД і МАРШ, а також чемпіонатів Європи. Багаторазова чемпіонка України з шашок.

Юрій Володимирович Анікеєв (11 червня 1983, Ковшаровка, Куп'янська міська рада Харківської області) – український спортсмен, який спеціалізується на грі в шашки. Міжнародний гросмейстер, заслужений майстер спорту України. Чемпіон світу 2004 року із бразильських шашок, чемпіон Європи 2005 року в бліц з міжнародних шашок, багаторазовий чемпіон України з міжнародних шашок.

У 1997 році в Мелітополі Юрій став чемпіоном світу на малій дошці серед кадетів, а потім тричі (у 1998, 2001 і 2002) завойовував титул чемпіона світу серед юніорів. У 2001 році він також став чемпіоном Європи у цій віковій групі.

Юрій Анікеєв – чотириразовий чемпіон України з міжнародних шашок (у 2003, 2004, 2007 і 2008). У 2006 році став володарем Кубка України. На міжнародній арені його головним успіхом стала перемога в чемпіонаті Європи з бліцу в 2005 році. Він також був бронзовим призером чемпіонату Європи з бліцу 2008 року.

Ольга Рейніш (Пресайзен). Народилася 16 вересня 1965 року – радянська і українська шашкіста. Чемпіонка світу з російських

шашок 1996 року та бронзовий призер 1994, 2005 років. Срібний призер чемпіонату Європи 2004 (бліц), чемпіонка України з російських шашок (2001, 2002, 2003, 2006), чемпіонка України з міжнародних шашок (1985, 1986, 1991, 1997). Міжнародний гросмейстер (1998).

Проживає у Києві. Виступала за спортивне товариство “Авангард”. У 1982 році отримала звання майстер спорту СРСР.

Сергій Олександрович Белошєєв (27 квітня 1986, Євпаторія) – український спортсмен, який спеціалізується на грі в шашки. Майстер спорту міжнародного класу (2005), міжнародний гросмейстер (2005). Чемпіон світу з російських шашок у класичній програмі (2009), неодноразовий чемпіон світу і Європи зі швидких та блискавичних шашок, неодноразовий чемпіон України (2006–2010, 2013).

У 2005 році Сергій здобув перемогу у складі команди України (особисто-командна першість світу серед молоді), отримав спортивне звання майстра спорту України міжнародного класу з шашок.

У 2008 році Белошєєв став чемпіоном світу серед юнаків із шашок-64 у класичній програмі і чемпіоном Європи серед дорослих з бліцу, а на чемпіонаті світу та Всесвітніх інтелектуальних іграх у Пекіні завоював в “класиці” дві бронзових медалі. Наступного року в Челябінську йому підкорилася і вища ступінь чемпіонату світу серед дорослих з класичним контролем часу; він також став чемпіоном світу у швидких шашках, а в бліці розділив 3–5 місця. Через два місяці в 23 роки він повторно став чемпіоном світу серед юнаків.

Дар’я Ткаченко (21 грудня 1983, м. Торезі, Донецька область) – українська спортсменка (міжнародні шашки). Чотириразова чемпіонка світу (2005, 2006, 2008, 2011); дворазова чемпіонка Європи (2004, 2006). Чемпіонка Європи з бліц-програми (2013). Чемпіонка світу серед дівчат (2001), чемпіонка Європи серед дівчат (1999, 2000). Міжнародний гросмейстер, заслужений майстер спорту України з 2005 року. Указом Президента України нагороджена орденом княгині Ольги III ступеня.

Грає в шашки з 10 років. У листопаді 1996 року, у неповні 13 років, стала бронзовим призером чемпіонату України серед дівчат (до 19 років). У 1999 році стала чемпіонкою Європи серед дівчат, а в 2001 році стала чемпіонкою світу серед дівчат. Цього ж року виграла дорослий чемпіонат України.

У 2003 році вдруге стала чемпіонкою України, а в 2004 році завоювала перший міжнародний титул серед дорослих, ставши чемпіонкою Європи. Рік потому виграла свій перший дорослий чемпіонат світу. У 2006 році вдруге стала чемпіонкою Європи і світу.

У 2013 році на чемпіонаті світу в Улан-Баторі посіла друге місце.

Надія Василівна Чижевська (27 липня, 1984, Донецьк). Майстер спорту України міжнародного класу, суддя національної категорії.

П'ятикратна чемпіонка Кубку України з шашок-64 з класичної гри. Багаторазова призерка чемпіонатів та Кубків України. Чемпіонка світу 2003 року серед юніорів (дівчат до 19 років) з шашок-64 (бразильська версія). Призер чемпіонатів Європи 2003 року серед юніорів та 2006 року серед молоді з шашок-64 (російська версія). 10 місце на I Всесвітніх інтелектуальних іграх 2008 року серед жінок з шашок-64 (російська версія). 6 місце на чемпіонаті світу 2009 року серед жінок з шашок-64 (російська версія). Чемпіонка II Всесвітніх інтелектуальних ігор 2012 року серед жінок з чекерсу. Чемпіонка світу 2012, 2013, 2014 років серед жінок з чекерсу.

ТЛУМАЧЕННЯ ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ ШАШКОВОЇ ГРИ

Білі шашки – 12 шашок, плоских, круглої форми, білого (можна будь-якого світлого) кольору.

Бойова позиція – це таке розміщення шашок на шашковій дошці, при якому необхідно побити шашку супротивника.

Бій (взяття) – в один прийом шашка повинна взяти (зняти з дошки) стільки шашок супротивника, скільки їх стоїть на її шляху.

Вертикалі – вісім рядків знизу вгору, позначають їх цифрами.

Виграти партію – досягти такої позиції, у якій суперник не може зробити чергового ходу або всі його шашки зняті з дошки або шашки залишилися, але не мають ходу.

Головна (велика) дорога – найбільша з діагоналей, що складається з восьми чорних полів і перетинає дошку зліва направо.

Горизонталі – вісім рядків зліва направо, позначають їх латинськими літерами.

Діагоналі – косі лінії дошки, що проходять через поля одного кольору.

Двійник – дві діагоналі, що перетинають головну (велику) дорогу і трійник (що складаються з 7 полів кожна), з'єднуються по кінцях.

Дебют (початок) – початкова стадія шашкової партії.

Дамка – шашка, яка досягла будь-якого з протилежних полів; ходить на будь-яку відстань по діагоналі, на якій вона знаходиться, як уперед, так і назад.

Діагональні лінії – лінії, що йдуть навкоси на шашковій дошці та ділять її на дві частини.

Ендшпіль – завершальна стадія партії.

Здатися (програти) – гравець усвідомлює, що його позиція безнадійна і подальший опір чинити марно.

Захват – щоб захватити шашку (збити з дошки) суперника, необхідно перестрибнути через неї. Перестрибування здійснюється за умови вільного поля за нею.

Косяк – наступні за двійником дві діагоналі, по 5 полів кожна, разом їх з'єднують по кінцях діагоналями (по 4 поля кожна).

Комбінація – серія пов'язаних між собою ходів, у результаті яких, пожертвувавши одну або кілька шашок (дамки), можна: пройти в дамки; виграти одну або кілька шашок супротивника; досягти нічиєї у важкій позиції.

Мета гри – перемогти, зробивши неможливим для супротивника продовження гри.

Напад – якщо гравець робить хід із загрозою наступним ходом взяти одну (або декілька) шашок супротивника.

Нічия – результат партії, за якого ніхто з гравців не виграє і не програє.

Нотація – запис окремих позицій, ходів, рішень за допомогою букв латинського алфавіту і цифр.

Поле – одна із клітинок на шашковій дошці.

Практична гра – застосування набутих знань під час гри.

Партія (матч) – поєдинок між двома гравцями або групами гравців, у якому одна сторона грає білими шашками, а інша – чорними.

Позиція – розташування шашок на дошці.

Сеансер — шашкіст.

Сеанс одночасної гри – гра сильнішого шашкіста (дорослого), який одночасно веде гру на декількох шашкових дошках (проти декількох гравців).

Трійник – дві діагоналі (по 6 полів у кожній), що лежать по обидві сторони головної (великої) дороги, і дві діагоналі (по 3 поля в кожній), що з'єднують перші дві по кінцях, утворюють трійник.

Турнір – змагання, у якому беруть участь кілька шашкістів.

Тихий хід – хід шашки без взяття шашки суперника.

Ударний хід – хід, під час якого шашка б'є шашку суперника (знімає з дошки).

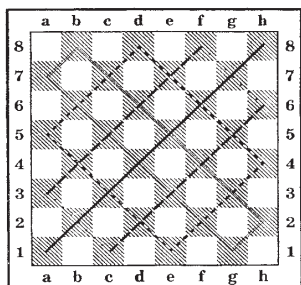
Хід – чергове переміщення вперед (з одного поля на інше, по діагоналі) кожним гравцем своєї шашки.

Чорні шашки – 12 шашок плоских, круглої форми, чорного (можна будь-якого темного) кольору.

Шашкова дошка – квадрат, поділений на 64 чорних і білих клітин, які між собою чергуються, де розігрується шашкова партія. Дошка

розташована між суперниками таким чином, щоб зліва від гравця знаходилося кутове чорне поле.

Цейтнот – нестача часу на обдумування ходів під час гри з установленим контролем часу (зазвичай в офіційних змаганнях).

- Головна (велика) дорога
- Двійник
- ... Трійник
- · · Трійничок
- Косяк

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України “Про дошкільну освіту” // Урядовий кур’єр. – 2001. – № 144.
2. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / наук. кер. А. М. Богуш; авт. кол.: А. М. Богуш, Г. В. Беленька, О. Л. Богінч, та ін. – К. : Спецвип. журн. “Вихователь-методист дошкільного закладу”, 2012. – 30 с.
3. Комплексна освітня програма для дошкільних навчальних закладів “Світ дитинства” / О. М. Байер, Л. В. Батліна, А. М. Богуш, Г. І. Григоренко, З. П. Дорошенко, Р. П. Жадан, Н. В. Погрібняк, О. О. Самсонова, Л. М. Шульга; наук. кер. А. М. Богуш; заг. ред. Л. В. Батліної. – Тернопіль : Мандрівець, 2015. – 360 с.
4. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку “Соняшник” / Л. В. Калуська. – Тернопіль : Мандрівець, 2014. – 144 с.
5. Програма розвитку дитини дошкільного віку “Українське дошкілля” / О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко та ін. – Тернопіль: Мандрівець, 2013. – 264 с.
6. Програма розвитку дитини дошкільного віку “Я у Світі” (нова редакція): у 2 ч. Ч. 2. Від трьох до шести (семи) років / О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова [та ін.]; наук. кер. О. Л. Кононко. – К. : ТОВ “МЦФЕР-Україна”, 2014. – 452 с.
7. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку “Впевнений старт” / кер. проекту Б. М. Жебровський. – Тернопіль : Мандрівець, 2012. – 96 с.
8. Методическое пособие № 1 / В. Адамович, Э. Меринс, Л. Лаже. – Рига, 1988. – 33 с.

Інтернет-ресурси:

1. Програма Шашечный дебют по игре в шашки для детей старшего дошкольного возраста/Н. Г. Сметанина [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://festival.1september.ru/articles/616955/>
2. Русские шашки /С. С. Малахов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://ddt.aprec.ru/wp-content/uploads/2014/04/programma_malahov.pdf
3. Шашки для детей /В. К. Погребной, В. Я. Юзак [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.labyrinth.ru/books/180684/>

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

Навчальне видання

СЕМИЗОРОВА Валентина Володимирівна
РОМАНЮК Оксана Валеріївна
ДУЛЬСЬКА Галина Петрівна

“ЦІКАВІ ШАШКИ”

Програма та методичні рекомендації
з навчання дітей старшого дошкільного віку
гри в шашки

*Схвалено для використання
в дошкільних навчальних закладах*

Керівник проекту *Б. Фенюк*
Головний редактор *І. Дворницька*
Редактор *О. Шостак*
Літературний редактор *А. Семенова*

Підписано до друку 11.08.2015. Формат 60х84/16. Ум. друк. арк. 5,6. Наклад 2000 пр.
Видавництво “Мандрівець”, вул. Текстильна, 18, м. Тернопіль, 46400.
Тел. (0352) 42-39-62, 43-39-62, тел./факс (0352) 52-43-38.
<http://mandrivets.com>
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи ДК № 3650 від 22.12.2009.

Друк: ТОВ “Терно-Граф”, вул. Текстильна, 18, м. Тернопіль, 46400
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи ТР № 24 від 28.12.2004.